

LINNAD JA ALEVID

EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

№ 3/4 (34)

IV AASTAKÄIK

Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn,
raekoda. Telef. 431-32.

Ilmub 10 korda aastas. Numbrihind 25 snt.

1931

Oktoober

Linna- ja alevisekretäri õiguslik seisukord.

Referaat 1931. aastal peetavale linnasekretäride, statistikute ja perekonnaseisuametnikkude konverentsile.

M. Speek, Narva linnavalitsuse abisekretär.

Meil maksvad linna- ja aleviseadus panevad linna- ja alevivalitsuse peale suure hulga igasuguseid kohustusi, mis õieti tingitud ühiskondlise hea käekäigu korraldamise tarbest. See koorem suureneb veel igasuguste eriseaduste läbi ja nii näeme et linna- ja aleviomavalitsuse juhtide õlgadel lasuv kohustuste koorem ja ülesannete hulk nõuab õige suurt ja asjatundlikku tööd. Seda tööd ei saa igakord ja peensustes teha meie omavalitsuste valitavad ametnikud, kuna nende volituste aeg on liiga lühike selleks, et süveneda tõhe, et kogeneda selles, — väljaarvatud juhtumised, kui valitud omavalitsuse ametnik ühel ja samal kohal püsib mitmendat aega; ent ka siis on küsitav kui võrd niisugune ametnik igakord tunneb oma kohustuste täitmise võimalusi ja teid, sest pole ju mõeldav, et omavalitsuse poliitiline juht ka kõige suurema tahtmise ja püüdmise juures suudaks olla kõigil omavalitsuse organite tegevusaladel kodus, tunda kõiki tegevusalasid ja küsimusi põhjalikult. Peame pidama meeles et meie põhi- ja valimisseaduse järele omavalitsuse juhiks võib saada iga kahekümneaastane hääleõiguslik isik, vaatamata sellele kui võrd suured on ta teadmised ja oskus, mis tarvilikud kogukondlise poliitika juhtimiseks ja asjade ajamiseks. Võib juhtuda — vähemalt on olemas niisugune teoreetiline võimalus —, et uuesti valitud omavalitsuse juht ei mõista orienteeruda teda ümbritsevas uudses kantselei õhkkonnas, saab võib olla hakkama seisukoha võtmisega põhimõttelistes küsimustes, tegeliku töö juures aga jääb nõutult seisma.

Kui võtame arvesse eelöeldu, siis tär, kelle töö enamalt jaolt linnasekretäri mõistame ka et suur osa omavalitsuse tööst tuleb teha ära määratavatel ametnikudel, kes kogu oma elu on pühendanud kogukonna teenistusele ja oma teenistuseaja jooksul end varustanud asjaajamiseks tarvilikkude teadmiste ja kogemustega.

Meil maksvate linna- ja aleviseaduse järele on linna- ja aleviomavalitsuste kõrgemaks määratavaks ametnikuks linna- resp. alevisekretär. Tema on tegelik omavalitsuse asjaajamise juht ja korraldaja, olgugi et ta töö peab kandma valitud ametniku pitsatit.

Siin tekibki küsimus, kui võrd linna- või alevisekretär peab painutama oma mina linna- või alevivalitsuse liikmete tahtmise järele, missugused on tema õigused ja kohustused, või teiste sõnadega: missugune on linna- või alevisekretäri õigusline seisukord.

I.

Küsimus ei ole uus, seda on käsitatud varemalt, olgugi teisemalt ja esialgul paistab käesoleva referaadi aine niivõrd kitsana, et tahtmata tärkab küsimus kas on üldse mõtet rääkida sellest pikemalt, sest üks ole nii linna- kui ka alevisekretäride õigused ülesloetud sellekohastes seadustes.

Vaatame aga mida räägivad linna- ja aleviseadus sellest.

Linnaseaduse § 115. on öeldud lühidalt, et linnasekretär määratakse ametisse linnavolikogu valikul, kusjuures volikogul on õigus panna linnasekretäri kohustusi mõne linnavalitsuse ametniku peale.

Niisama lühidalt ütleb aleviseaduse

§ 100, et alevivalitsuse juures asub alevisekretär, keda § 101. järele võetakse ametisse ja vabastatakse alevivolikogu poolt määratud korras.

Kui võtame arvesse et linnasekretäri kõrval meil teotseb linnavalitsuse sekretöoga liidetud, siis näeme et küsimus saab märksa suurema ulatuse kui esialgul paistab. Tärkab tarvidus linnavalitsuse ja linnasekretäri instituudi õiguslise iseloomu äramääramiseks, ühtlasi aga selgitada ühenduses sellega missugust rolli mängib linna- resp. alevisekretär meie linnaliste asutuste omavalitsuse töös ning politikas ja missugust ta õieti peaks mängima. Muidugi ei saa seejuures mööduda vaikselt linna- ja alevisekretäride seisukorra vaatlemisest minevikus ja rajatagustes maades ning sihtjoonde tõmbamisest tuleviku jaoks, et näidata kuidas ja kui suurel määral peaks arendama linna- ja alevisekretäride õiguste ja kohustuste kompleksi, et korraldada omavalitsuse asjaajamist rahvastiku huvides ratsionaalsemalt.

Nüüd siis võime ütelda, et esialgne lihtsana paistev küsimus on lagunened neljaks: 1) missugune on linna- ja alevisekretäride instituudi õigusline iseloom, 2) millised on linna- ja alevisekretäride isiklised õigused, 3) millist rolli mängivad linna- ja alevisekretärid linna- ja omavalitsuse töös ja 4) kuidas tuleks korraldada linna ja alevisekretäride instituuti.

Alljärgnevas arutelus katsume vastata neid küsimusi.

II

Linnasekretäride seisukorra üle välismaal on võimalus leida andmeid Linnade Rahvusvahelise Liidu väljaandel ilmunud ja kolmandale linnade rahvusvahelisele kongressile 1925. a. esitatud M. G. Montagu Harris'i raapordist „Omavalitsusline kord mitmesugustel maadel“ (*Le regime municipal dans les diverses pays — M. G. Montagu Harris, Bruxelles, Union International des villes*).

Vaadeldes neid andmeid, paistab et kõige parem on sekretäride õigusline seisukord Belgias ja Hispaanias, vähemalt selle järele otsustades, et autor esitab neid maid eeskujudena.

Kui mujal igal pool näeme sekretäri lihtsa ametnikuna, keda omavalitsuse võimuorganid võivad igal ajal teenistusest vabastada, siis Belgias on linnalise asula kogukonna sekretärile teenistus kindlus-

tatud suuremas määras. Sekretäri valib Belgias ametisse ja vabastab, nagu see teisiti vist olla ei saakski, kogukondline volikogu, kuid vastu tahtmist vabastamine on võimalik ainult n. n. *deputation permanente**) kinnitusel, kusjuures tagandatud sekretärile jääb õigus apelleerida kuninga poole. Muidu aga oleneb sekretäri töö, selle rohkus ja tingimused täies määras kohapealsete kogukondliste võimuorganite tahtest.

Suuremates kogukondades sekretär on harilikult tavaliseks kantselei ametnikuks, on iseseisvusetum, väiksemates kogukondades aga, kus *bourgmetsre'id* administratiivajade ajamises enamalt jaolt vilumatud, sekretäril on rohkem iseseisvust; ta peab seal juhtima omavalitsuse tööd, aitama bourgemestre'it ja kannab seepärast teataval määral poliitilist vastutust kogukonna asjaajamise eest. Näib nagu võiks sekretär Belgias ühendada oma käes mitut kantseleiametit. Erandiks on ainult kogukonna laekahoidja amet, millist ei saa ühendada sekretäri ametiga... Ja jällegi on tehtud erand kogukondadele, kus alla 1000. liikme. Niisugustes kogukondades sekretär võib kuninga loaga olla kogukonna laekahoidjaks.

Umber samuti on korraldatud asi Hollandis.

Kuid kõige paremini näib sekretäri seisukord kindlustatud olevat Hispaanias, olgugi et meie seisukohalt ei saaks sealgi iga asja eeskujuna võtta, näituseks: sekretäriks saamise korda ja tingimusi, mis tunduvad rasketena ja annavad sekretäride instituudile seisulise iseloomu.

Hispaania oli linnasekretäride instituuti korraldavate seaduste väljaandmise ajal kuningriik, kus kõrgemad seisused — aadel ja kõrgemad vaimulikud — kelle käes oli peaaegu kogu Hispaania maapind ja muud varandused, püüdsid igalpool kindlustada oma seisukohti, millist pitsatit kannavad ka 1924. a. märtsis ja augustis antud seadused, kus käsitatakse munitsipaliteedi ametnikkude teenistusolusid ja antakse omavalitsuse ametnikkonnale soomustatud korporatsiooni iseloomu.

*) *Deputation permanente* on kuuest liikmest koosnev ja provintsi nõukogu poolt neljaks aastaks valitud komisjon, mille seitsmendaks liikmeks on kuberner. *Deputation permanente* on ühtlasi keskvalitsuse agent, provintsi võimu täide- saatev organ ja administratiivkohtu-taoline asutus.

Ühtlasi peame pidama meeles, et 1924. aastal valitses Hispaanias Primo de Rivera juhatusel sõjaväeline diktatuur, millega püüti kindlustada aristokraatia manduslist ja vaimlist ülivõimu ja et eelnimetatud seadus on selle diktatuuri sünnitus.

Jättes aga kõrvale nimetatud seaduste sisulise värvingu ja kujutades neid seaduseid maksvana ja ümbertöötatuna demokraatia vaimus, peab tunnistama et need seadused panevad munitsipaliteedi sekretäri õiguslisele seisukorrale kindla ja püsiva aluse.

Nende seaduste järgi, nagu see on refereeritud Rahvusvahelise Linnade Liidu 1925. a. Pariisis peetud III kongressil Hispaania siseministri raapordis („*L'autonomie municipale, anquete au sujet des relations entre le pouvoir central et les pouvoirs locaux*“), linnasekretär on omavalitsuse usaldusmees ning omavalitsuse administratiivaparaadi (ametkonna) ülem.

Linnasekretäri koht on seadusega kohustuslikuks tunnistatud, nii et igal munitsipaliteedil peab olema sekretär, kusjuures munitsipaliteedid, kus üle 100.000. elaniku, nimetavad ametisse veel abisekretäri. Viimane on munitsipaliteedi ametkonna otsekoheseks ja vahenditaks ülemaks.

Sekretäri palgaks seadus määrab 20% aasta korralisest eelarvest. Et see summa on õige suur ja käib paljudele linnavalitsustele üle jõu, siis seadus lubab kahel munitsipaliteedil ühineda ühise sekretäri pidamiseks.

Edasi jaotab Hispaania „*Statut municipal*“ sekretäre kahte kategooriasse: 1) üle neljatuhande elanikuga munitsipaliteedi sekretärid ja 2) kõikide ülejäänud munitsipaliteetide sekretärid,

Sekretäriks saab peale sellekohase katse sooritamise.

Et saada katsele esimesse kategooriasse peasemiseks peab kandma advokaadi tiitelt; teise kategooriasse peasemiseks pole tiitelt vaja. Katseid toimetatakse ainult Madridis ehk mõnes ülikooliringkonna (distrikti) pealinnas. Katse programm teatatakse komisjonile (tribunaalile), mille määrab siseminister ja mis koosneb siseministeeriumi ametnikust, professoritest ja linnavalitsuste sekretäridest *directeur general d'administration* juhatusel. Kummagi kategooria jaoks on oma katsekomisjon.

Riik on loonud ka erilise, teenistuse alal edasiliikumise tabeli, kus tähendatud palgalisandite alammäär, mida munitsipaliteedid ei saa muuta ega kustutada ja mis kõiguvad 2000. pesetast aastas esialgse lisandina kuni 15.000. pesetani aastas kõrgeimana lisandina. Iga viie teenistusaasta eest sekretäriil on õigus saada gratifikatsiooni 500. pesetast kuni 50% palgast.

Peale 40-aastast teenistust sekretärid saavad pensioni, kui nad on 60 aastat vanad. Pensioni võib saada ka enne seda tähtaega, kui teenistusekohuste täitmisel juhtub õnnetus, mille tagajärjeks on vigastus, mis teenistuse jätkamise teeb täiesti võimatuks. Niisugusel juhusel sekretärid saavad pensionina $\frac{2}{5}$, $\frac{3}{5}$ või $\frac{4}{5}$ omast suuremast palgast mis nad saanud kahe viimase aasta jooksul, otsustades selle järele, kas teenitud 20, 25 või 35 aastat.

Teenistusse võtmine sünnib kuulutusega ametlikus ajalehes, mis ilmub siseministeeriumi väljaandel ja on midagi „Riigi Teataja“ taolist. Sekretäri ametisse määramisest kuulutatakse samuti ametlikus ajalehes.

Üle 20. aasta teeninud sekretäre lesed ja vaesedlapsed saavad pensioni perekonnatoitja $\frac{1}{4}$ palga suuruses. Statut määrab ära ka sekretäride ametite ühendamise ja korraldab nende õiguslikke vahakordi, tähendades ära mis ootab sekretäri kergemate või raskemate eksimuste eest.

Võrreldes teiste maade sekretäride õigusliku ja ainelise seisukorraga, Hispaania linnasekretärid on paremini kindlustatud. Teistes Euroopa riikides, väljaarvatud Belgia ja Holland, linnavalitsuse sekretär on täiesti linnavalitsuse peos, ja linnavalitsus võib teda vallandada oma tahtmise järele. Niisamuti pole pensionide asi korraldatud igalpool nii hästi nagu Hispaanias. Ja on isegi riike, näituseks Soome, kus omavalitsuse ametnikkude seisukord veel 1925. aastal oli seadustega üldse korraldamata.

Siiski peab tunnistama, et liikumine omavalitsuse ametnikkude seisukorra kindlustuse suunas on pinda leidmas. Nii kohustab Prantsusmaa 1919. aasta seadus omavalitsusi kus üle 5000. elaniku, väljatöötama määrustikku, kus oleks käsitatud omavalitsuse ametnikkude teenistuse tingimused, teenistuse kord, ametnikkude

õigused, kohustused j.n.e., — see oleks see teenistumäärustik, mida meie omavalitsuse ametnikud ja töölised ammugi igatsevad. Näib ka et Hispaania linnasekretäri linnavalitsuse usaldusemehena on rohkem õigusi linna politika juhtimisel, millist asjaolu ei saa pidada miinuseks.

Meie seisukohalt pole vastuvõetav ainult see, et seadus piirab sekretäri valiku advokaadi seisusega, surub selle valiku kitsastesse raamidesse ja teeb selle ameti juristide monopoliks. Endast ei saaks laita seda, sest omavalitsuse asju ajades tuleb alatasa puutuda kokku juriidiliste küsimuste lahendamisega ja on kõigiti hea kui omavalitsuse sekretär on varustatud juriidiliste teadmisega ning mõtteladadiga, kuid teha sellest *conditio sine qua non* — see meie meelest ei lähe; meie arvamise järele peaks igalühel, kes kantselei tööd tunneb ja oskab ning muidu oma iseloomu ja vaimuannete poolest kõlbab omavalitsuse asjaajamisele, olema õigus saada linnavalitsuse sekretäriks, kusjuures muidugi *caeteris paribus* eesõigus peaks olema juristil.

Teistes Euroopa ja Uue Ilma riikides on linnaomavalitsuste sekretäride seisukord peaaegu ühesugune. Igal pool aga, peale Ungari, Rumeenia ja Itaalia, võime panna tähele et omavalitsuse ametnikkude töö ja elamine-olemine on vähem reglementeeritud kui riigiametnikkudel.

Ameerikas (U. S. A.) köidab meie tähelepanu peale hariliku linnasekretäri veel n. n. *town clerk* ja *city manager*.

Town clerk on linna peasekretär ja sagedasti ainuke palgaline ametnik linnaomavalitsuses. *Town clerk* on valitav ja tema volitused lõpevad ühe aastaga. Kuid kantonaalnõukogul on õigus valida endist *clerki* jälle tagasi. Olles, kui tarvitada meie nimetusi, kohaliku linnavalitsuse ja volikogu sekretäriks *clerk* on ühtlasi perekonnaseisu-ametnikuks. Linnade omavalitsuste töö juhtimine *town clerkide* abil on levinenud peaaesjalikult neis U. S. A. osariikides, mis moodustavad Uue-Inglismaa.

Teiseks huvitavaks linnasekretäri tüübiks on U. S. A.-as *the city manager*. See on midagi peasekretäri-taolist. Ametisse nimetatakse ta linnanõukogu (volikogu) või komisjoni (linnavalitsuse) poolt. *The city manager* allub linna nõukogule ja viimasel on õigus vallandada teda. Kuid peale selle on valijate kogul võimalus oma

enamusega kutsuda *city manageri* ametist ära. *Conseili* (nõukogu) koosolekust *city manager* võtab osa sõnaõigusega, nõuandva häälega. Tema ülesandeks on valvamine ametnikkude töö korralikkuse ja seaduslikkuse järele ning eelarve kavandite koostamine. *City manageri* instituut tegevat linna valitsemise odavaks, nagu seletatud eelnimetatud M. G. Montagu Harris'i raapordis III rahvusvahelisele linnade kongressile, ja seepärast see instituut olevat P.-Ameerika Ühendriikides viimasel ajal kiiresti levinema hakanud.

Võrreldes *town clerki* ja *city manageri* seisust meie linnade sekretäride seisusega, paistab et *town clerki* seisukord on halvem kas või juba sellepärast, et ta aasta lõpul võib kaotada koha, ilma et töö annaks selleks mingisugust põhjust, kuid ka lihtsalt sellepärast, et tema volituste aeg on täis ja valijad ei soovi näha teda enam ühel ehk teisel põhjusel, sagedasti aga demagoogia õhutusel; ja vastuoksaks — *the city manageri* seisukord näib olevat parem, kuna tema õiguste hulk on suurem ja temale on antud suurem vabadus linna asjade ajamises ning juhtimises.

III.

Kui nüüd pöörduda kodumaale ja vaaadata, kuidas ja missuguseks on kujunenud meie linnaliste asustuste sekretäride õigused ja kohustused, siis ei saa minna mööda linnasekretäride instituudi reglementatsioonist minevikus.

Meil praegu maksvad linna- ja aleviseadused puudutavad sekretäri instituuti õige kergelt, võiks öelda — möödaminnes ja linna- resp. alevisekretäri töö on korraldatud kohaliku omavalitsuse täidesaatva organi näpunäidete järele päritud kombe alusel või, kui linnaomavalitsus vilkam olnud, siis eriliste juhtnööride järele, milliste koostamisele linnaseadus õigustab linnavolikogu. Niisuguseid juhtnööre pole ühelgi Eesti linnadest, välja arvatud Narva, kus need pärit 1900. aastast, kuid ka nii vananenud, et neid kõiki täita ei saa, kuna asjaajamise kord on koos riigikorruga muutunud. Seepärast võib ütelda, et Eesti linnade ja alevite omavalitsustes aetakse asju maksvate seaduste põhjal vanast ajast kombena päritud tööviisi järele, mis rajatud varema aja seadusandlusele. Sellega ühes on öeldud, et ka sekretäri töö, tema peal lasuvad kohustused ja neile vastavad avalikud ja isiklikud õigused on mineviku kom-

bona kandunud tänapäeva. Kahjuks puudub meil võimalus vaadelda sekretäride õiguslise instituudi arenemist 1892. a. Linna-seaduse maksmahakkamisest, sest siis anti linnaomavalitsustele õigus normeerida ise oma teenijate ja ametnikkude tööd, õigusi ja kohustusi, millega linnaametnikud sattusid täiesti linnavalitsuse mõju ja meelevalda alla, mida varemalt ei olnud, kuna linnavalitsuse, või, nagu neid siis nimetati — magistraatide — sekretäride töö ja õigused ning kohustused olid korraldatud 1. jaanuaril 1846. aastal maksma hakanud B. E. Ö. I kõitega.

Käsitades viimast, paistab silma linnaomavalitsuse asutuste, ühes sellega ka valitavate ja palgaliste ametnikkude õiguste ja kohustuste kirevus, mis tingitud meie maa kirevast poliitilisest minevikust. On ju teada, et mineviku meie linnade peremeesteks olid keskaegsete traditsioonide ja privileegide küljes rippuvad sakslased, kes kõigest jõust püüdsid käia oma Lääne-Euroopa suguvendade jälgedes. Teisest küljest teame et meie maal on mõju avaldanud õige mitmed rahvad, kes ühel või teisel juhusel said maa peremeesteks. Baltimaa oli rebestatud mitme võimu vahel ja igaüks neist püüdis korraldada õiguslist elu omal maa-alal omamoodi.

Et meie maad on valitsenud taanlased, sakslased, rootslased, poolakad, venelased, siis meie seadusandluses võib näha nende võimupäevade jälgi. Eraldi seisavad veel linnad, mis keskajal igalpool püüdsid teha end iseseisvaks.

Kui see õigusnormide kirevus torkab silma isegi tsiviilõiguse alal, siis omavalitsusõiguse alal, eriti linnades ta on õieti suur. Erandiks on Kuramaa, kus kõikide linnade administratiiv-aparaat on korraldatud enam-vähem ühesuguselt. Liivi- ja Eestimaal leiame aga igas linnas iseseisuse administratiivõiguse. Nii kajastub siis linnade omavalitsuse korralduses äärmine partikularism kuni 1892. a. Linna-seaduse maksmahakkamiseni.

Eesti linnade administratiivse korralduse arenemise vaatlemisel ei ole seepärast tarvis süveneda kuigi kaugele minevikku, vaid jätkub kui võtame vaatluse alla 1845. aasta B. E. Ö. I kõite, kuna see viimane on kokku seatud tugenedes endistele õigusallikatele: kombeõigusele, kuningate käsukirjadele ja privileegidele, senati ja teiste Vene kõrgemate asutuste ning võimukandjate ukaasidele ja annab see-

pärast võimaluse saada ettekujutust linnade administratiivõiguse ajaloost. Ühes sellega aga selgub meile linnasekretäride või õigemini magistraadi sekretäride õigusline seisukord, milline, nagu seda teistsiti arvatagi ei või, kannab ilmselt seisulist pitsatit, niipalju kui küsimus puudutab sekretäride isiklikke õiguseid.

Üksikasjalikumalt kui mujal, magistradisekretäri õigused ja kohustused on loetletud Tallinna linnaomavalitsuse korraldust puudutavas seaduse osas, mille järgi Tallinna magistraadi sekretär oli linnaomavalitsuse asjaajamisel suurem mees ja võimukandja kui üheski teises Baltimaa linnas; teatavatel juhtudel oli tema oma häälega isegi küsimuse otsustajaks (§ 1067).

B. E. Ö. I k. § 1006. järele Tallinna magistraadi kantselei koosnes sekretärist, kantselei direktorist, protonotarist, arhiivaarist ja n. e., kellest sekretär ja kantselei direktor täitsid neid ülesandeid, mis praegu lasuvad sekretäride peal (B. E. Ö. I k. Tiitel 2., Ptk. I j. 2. pp. 3 ja 4). Sekretär pidi olema õpetlaste seisusest (§ 1007). Sekretäri ametisse võtmine ja vabastamine olenes magistraadi äranägemisest; sekretär valiti ametisse, nagu muudki magistraadi ametnikud eluksajaks ja vannutati enne ametisse astumist magistraadis (§ 1008). Palka sai sekretär linna varandustest, ent huvitav on seejuures, et palga suuruse ja muud lisatasud teenistuse eest määras magistraat ainult gildede nõusolekul, milline asjaolu on tingitud sellest, et gilded mängisid Tallinnas üldse suurt rolli ja kõnealune reegel on tekkinud kokkuleppest rae ja gildede vahel, mis sõlmitud 27. jaanuaril 1672. aastal. Palgale lisaks sai sekretär osa kohtumaksudest, mida võeti kohtuasjade ajamisel riigivõimu poolt maksmapandud taksi järele.

Suveni, kui nähtavasti tööd vähem ja kõrged raehärrad puhata tahtsid, polnud kõigil raeliikmetel tarvis käia raekojas iga päev, kuid et sissetulevad asjad läbi vaatamist ja lahendust nõudsid, siis oli sisse seatud valvekord, millest ka magistradi sekretär pidi võtma osa (§ 1029). Neil juhustel, kui sündik seaduslistel põhjustel koosolekule tulla ei saanud, pidi sekretär täitma tema aset.

Minnes sekretäride töö juure, näeme, et sekretär pidi kandma ette kõik sissetulnud asjad ja sellele järgnevad kor-

raldused kandma protokollid (§ 1039). Välja arvatud protsess- ja kriminaalasjad, sekretär kandis kõik otsused ette (§ 1044). Aktidesse jäävatele kontseptidele kirjutas alla sõnavaldaja (*worthabender*) bürgermeister ja kinnitas sekretär (§ 1045). Väljavõtted protokollidest, kui neis sisalduvad otsused ja tüllilahendused, kirjutas alla sõnavaldaja bürgermeister, kuna sekretär kontrasigneeris; kõigil muil juhustel kirjutas alla sekretär *in fide*m — (usalduuse põhjal) (§ 1046). Paberitele, mis pole väljavõtteks protokollist ja kujutatavad enesest notariaalseid dokumente, kirjutas sekretär alla ülesandel — „*Im Auftrag*“ (§ 1047). Sekretäri kohuseks on avalikkude ja eraasjade protokollide pidamine (§ 1048) ja kaebusasjade esitamine sündikule, et viimasel oleks võimalik kanda neid ette (§ 1063). Raekojas peab sekretär käima iga päev, välja arvatud pühad ja pühapäevad (§ 1065). Puht kantseleitöö alal peab sekretär kõik sissetulnud kirjad ja magistraadis arutatud avalikud ja eraasjad kandma protokollid; protokollima kõik gildede ettepanekud ja magistraadi liikmete ning bürgermeistrite kolleegiumi relatsioonid; protokolle puhtalt ümberkirjutama ja neid pidama väljakäbeteta ning parandusteta; protokollima ülesandmisi proklamatsioonide korral, pidama protokollid meriprotestide ja nõrraamatut kroonumaksude kohta; märkima sissetulnud kirjadele oma käega kättesaamise daatumid ja neid alal hoidma; ära kirju neist välja andma, kuid ainult sõnavaldava bürgermeistri loaga; sissetulnud asjade ettekandmise juures ette lugema protokollid kantud ettepanekud, soovivaldused ja palved; hoolitsema, et kõikides era- ja parteasjades oleks valmistatud otsused, resolutsioonid, teadaanded, notifikatsioonid ja muud paberid, millest ära kirju ja väljavõtteid tal oli luba välja anda ainult sõnavaldava bürgermeistri loal; iga istungi järele kõik, mille kohta magistraat peab tegema korralduse või otsuse, kandma erilisse märkmikku ja lõpetatud asjad sündikule üle andma; märkima avalikkudes asjades sissetulnud kirjadele magistraadi otsuse ja esitama nad sündikule edaspidiseks täitmiseks; magistraadi koosolekul korjama hääli, pannes eriliselt tähele sõnavaldava bürgermeistri poolt esitatud küsimusi, et neid protokollida liikmete arvamistega ja põhjendustega; pooltele ette lugema kõik otsused,

määrused ja resolutsioonid; asju allakirjutamiseks ja kontrasigneerimiseks ettevalmistama; toimetama aktuaari abiga pitserdamist ja inventuuri; alal hoidma magistraadi kohtupitsatit ja koos sündiku ning kantselei direktoriga valvama, et iga ametnik täidaks oma kohuseid (§ 1066).

Magistraadi otsuse tegemisel pole sekretäri hääleõigust; oma arvamist, mille magistraadi liikmed tagasi lükkavad, pole ta kohustatud protokollima. Ühes sellega pole sekretär vastutav ebaõigete otsuste eest. Kuid juhtumistel, kui hääled pooleks jagunesid, oli sekretäri hääle otsustajaks (§ 1067).

Eelpool oli öeldud, et praeguse sekretäri kohuseid täitis peale magistraadi sekretäri veel kantselei direktor. See oli otsekohene kantseleiülema ja valvas kantselei töö korraldiku käigu järele, hoolitsedes et asjad ei jääks kauaks seisma. Kantselei direktor valvas ka selle järele, et kõik magistraadi korraldused saaksid täpselt täidetud (§ 1068, § 1069).

Eriliselt pidi kantselei direktor valvama selle järele, et kõik valmistatud paberid oleksid õigel ajal ja õigele adressaadile saadetud, et kuulutused magistraadi korralduste alusel saaksid õigetele isikutele teatavaks tehtud ja neilt tähtsajaks tarvilikud vastused saadud; et kõik asjade ettekandmisel tarvilikud andmed oleksid välja otsitud ja kohal; silmas pidama mida tarvis ette kanda ja selleks läbi lugema iga istungi protokollid, asjade jaoks kindlaksmääratud tähtpäevad üles märkima ja tarvilisel ajal meele tuletama; valvama kantseleimaksu õige arvestamise järele; vahetevahel koos mõne kantseleiametnikuga jooksvat arhiivi läbi vaatama ja valvama, et üksikud aktid oleksid korras (§ 1070).

Eeltoodust selgub, et seadus on korraldanud mitte üksi sekretäri õiguslist seisukorda, vaid ka äärmiselt kasuistlikult üles lugenud kogu tema töö, mida praeguse aja seisukohalt ei saa pidada otsustarbekohaseks.

Võrrelduna meie kaasaegse linnasekretäri paistab, et Tallinna magistraadi aegne sekretär oli varustatud suurema avalikõigusliku võimuga kui meieaegne linnasekretär, kuna temal oli õigus mõningatel juhustel olla otsustajaks magistraadi asjades ning lihtsamatele paberitele *in fide*m ja ülesandel alla kirjutada, mis tänapäeval keelatud.

Tähtsamatele paberitele pidi sekretär alla kirjutama peale bürgermeistri, sest seadus nõudis temalt aktide kontrasigneerimist, millega sekretär tunnistas, et akt on koostatud otsusekohaselt, seadusepäraselt ja õigete isikute poolt. Tänapäeval see sünnib enamalt jaolt vastupidi: paberile kirjutab alla enne sekretär ja siis alles linnapea, milline olukord mõnel pool päris reeglina maksuma pandud (Narva).

Tallinna magistraadi sekretäri seisukorda kindlustas seadus ka ainelisest küljest enam-vähem rahuldavalt. Sekretäri koht oli eluaegne ja palgale lisaks ta sai veel kohtumaksudest osa.

Kohustused aga olid praeguse linna-sekretäri kohustustest väiksemad, kuna osa neist lasus kantseleidirektoril.

Minnes edasi kodumaa teise suurema linna Tartu juure, näeme et juba magistraadi korraldus seal on palju lihtsam kui Tallinnas. Seepärast ei esine Tartu magistraadi ülemsekretär (*Obersekretäär*) ainuüksi kantseleikindralina, vaid on ka avalikuks notariks. Hariduse poolest Tartu ülemsekretär pidi olema õigusteadlane; ametisse valiti ta eluksajaks. Valimise kinnitas kubermanguvalitsus. Ametisse astudes ta andis nagu Tallinnaski vande magistraadi ees. Soovides lahkuda ametist, esitas palve magistraadi kaudu kubermanguvalitsusele. Töö eest sai kindlat palka, mille suurust kubermanguvalitsuse nõusolekuta ei tohtinud muuta. Tartu magistraadi juures oli ka pensioni fond, kust ametnikud võisid saada pensioni ja sellepoolest oli Tartu magistraadi ülemsekretäri seisukord Tallinna sekretäri seisukorrast parem.

Ülemsekretär pidi koostama kontseptide kavandid, jagama töö ja ülesanded kantseleiametnikkude vahel, oli õigustatud kandma, nagu bürgermeistridki, deposiitide kassa võtit.

Ametist võis ülemsekretäri eemaldada ametialaliste süütegude eest kubermangu ülem, mille poolest teised Tartu magistraadi ametnikud ja Tallinna sekretär halvemas seisukorras olid, kuna neid võis eemaldada magistraat ise. Mis puutub ametist tagandamisse, siis see võis sündida ainult õuekohtu otsuse põhjal (§§ 1084, 637, 639, 640, 654, 658, 659 ja 661). Ka selle poolest oli Tartu *Obersekretäri* seisukord kindlam Tallinna sekretäri seisukorrast.

Pärnu magistraadi juures on kantse-

leiulemaks sekretär. Ühtlasi on ta ka sündikuks. Teistest linnadest leiame niisuguse korra veel Kuresaarest.

Pärnu magistraadi sekretär valitakse ametisse eluksajaks. Vabanenud kohale magistraat valib kaks kandidaati, kellest kubermanguvalitsus kinnitab ühe ametisse. Kandidaadid võisid kuuluda ükskõik millisesse seisusesse, pidid aga olema õpinud õigusteadust mõnes Venemaa ülikoolis. Palka sai linnasekretär linna sisetulekutest. Vastutus ja ametist tagandamine oli korraldatud nagu Tartuski. Töö korraldusel Tartu oli eeskujuks. (§§ 716—718 ja 1720.)

Endise Liivi kubermangu väiksemate linnade magistraadi-sekretäride kohta lausub seadus, et Valga magistraadi juures on sekretär, kes saab palka linna kassast (§ 804). Võru magistraadil on üks sekretär, kelle valib raad ja kinnitab ametisse kubermanguvalitsus; palka saab sekretär linna sisetulekutest (§ 818).

Viljandi magistraadil sekretäri ei olnud. Sekretäri ülesandeid täitsid seal nähtavasti sündik ja notar. Viimased said palka linna sisetulekutest. (§ 825, § 826 j.n.e.)

Kuresaare magistraadi sekretär oli ühtlasi sündikuks ja sai palka linna sisetulekutest. (§ 837.)

Haabsalus oli kantselei asjade ajami-seks magistraadil sekretär. Sekretäri valis magistraat ja kinnitas ametisse ülemmaakohus (*Oberlandgericht*). Ametist lahkumise palve pidi sekretär esitama magistraadi kaudu *Oberlandgerichtile*. Palka sai sekretär linna sisetulekutest. Lahendused (*Bescheide*) ja korraldused, millele bürgermeister alla kirjutanud, pidi sekretär kontrasigneerima.

Sekretär oli kohustatud kandma sisetulnud asjad lauaregistrisse ja peale selle ette kandma kohalolevatele magistraadi liikmetele; pidama lauaregistrit, missiivi, arveraamatuid ja kreposti- ning hüpotekide raamatuid; protokollima tulitsevate poolte suusõnalisi avaldusi, tunnustajate seletusi ja magistraadi otsuseid; kohtuotsuseid kuulutamise juures ette lugema; kokku seadma ettekandeid, valvama arhiivi järele, korraldama akte, varustades neid sisuregistriga ja õmmeldes akti; täitma ka avaliku notari ning oksjonaa-tori kohuseid. Sekretäri võis ametist eemaldada kubermanguvalitsus; kuid ka *Oberlandgerichtil* oli õigus mõningatel ju-

hustel sekretäri ajutiselt ametist eemaldada, teatades sellest kubermanguvalitsusele. Tagandada võis sekretäri ainult *Oberlandegerichti* otsusega.

Rakveres, Paides ja Paldiskis magistraraati polnudki. Loomulikult polnud seal ka magistraadi sekretäri. Kohtu funktsioone täitis seal *Vogteigericht*. Kantselei asju ajas notar. Linna administratiivasju ajasid erivalitsused ja komisjonid, mille töö oli korraldatud analoogiliselt Tallinna Toomkogukonna omavalitsuse tööga (§ 1260—1281).

Narva magistraadil oli kaks sekretäri: üks venekeelsete, teine saksa keelsete asjade ajamiseks. Tähtsamaks neist näis olevat saksa keelsete asjade sekretär, kes pidi olema õpetlaste seisusest. Palka said sekretärid linna sissetulekutest.

Saksa keelsete asjade sekretär pidas laua- ja kohtuasjade registrit ning hoolitses justiitsbürgermeistri juhatusel ärikirjade-raamatu korraldajaks ja täielikkuse eest; tema hoiu all olid linna dokumendid ja arhiiv; ta protokollis kõik otsused ja määrused ning andis nad protonotarile protokollis kandmiseks; ta koostas kõik magistraadist väljaminevad saksa keelsed paberid ja valmistas raeliikmete nõudel kirjalikke relatsioone.

Vene sekretär pidas kirjavahetust vene keeles ja valmistas venekeelseid passe ning tunnistusi; ta eriuksandeks oli kirjavahetus kriminaalasjus. Otsustele kirjutab sekretär alla peale magistraadi liikmete ja üksinda võis ta alla kirjutada volikirjade vidimatsioonidele ning korroboratsioonidokumentidele. Magistraadiametnikke, seal hulgas ka sekretäre, võis tagandada ainult Eestimaa *Oberlandgerichti* otsusega, kusjuures ametialiste süttegede juures vabastamise küsimuse algatas ülemus, kellest olenes ametisse määramine. (§§ 1529—1531, 1546.)

Nüüd kokkuvõtet tehes võime ütelda: Magistraadi sekretäride õiguslik seisukord, mille all meie mõistame tema õiguste ja kohustuste kogusummat, polnud ühesugune igalpool praeguse Eesti Vabariigi pinnal asuvates vanades linnades, mis asutatud enne Eesti Vabariigi loomist. Nii näeme magistraadi sekretäri Tallinnas kantseleikindralina, kes musta tööd ei tee, kuna Narvas, Tartus, Viljandis ja teistes väiksemates linnades ta täitis ka notari ja protonotari kohuseid. Teisest küljest aga näeme magistraadi sekretäridel neis

kohtades, kus nad ka sündiku kohuseid täitsid (Pärnu, Kuresaare), suuremat administratiivvõimu kui Tallinnas, kuna sündiku kohuseid täites, sekretär võis esineda magistraadi noorema liikmena. Samuti on lugu isiklike teenistusõigustega.

Vaatamata sellele mitmekesisusele võib siiski ära märkida ühise joone: seadusandja oli magistraadi sekretäride ja magistraadi vahekorra rajanud avalikuõiguslikule alusele, vabastades seega sekretäri kindlusetuse tundest, mis tahestamata oleks tekkinud, kui magistraadi sekretärid, nagu praegu linna- ja alevisekretärid, oleksid teeninud eraõiguslikul alusel loodud kokkuleppe põhjal.

Lõpuks võiksime tõmmata paar iseloomustavat rööbasjoont B. E. O. I kõitega loodud magistraadi sekretäride instituudi ja Hispaania 1924. a. 8. märtsi seadusega loodud munitsiplaliteedi sekretäride instituudi vahel. Mõlemad on loodud maal ja alal, kus aristokraatia mängis suurt osa. Mõlemad kannavad seisulist pitsatit, eraldades sekretäri teistest omavalitsuse ametnikkudest erikorporatsioonina ja mõlemad püüavad kindlustada sekretäri seisukorda administratiivõiguslikul alusel.

IV.

1892. a. linnaseaduse maksmahakkamisega muutub olukord. Linnade administratiivne aparaat korraldatakse ümber uue seaduse järele ja saab ühesuguseks üle terve maa. Magistraadid ühes alaorganitega kaovad ja asemele astuvad linnavolikogud ja linnavalitsused. Viimased saavad avaramad võimalused kantseleide sisemise töö korraldamiseks ja võivad heita endised kasuistlikud normid nurka. Magistraadi sekretär muutub linnavalitsuse sekretäriks, kelle vahekord linnaga baseerub mitte enam avalikul, vaid eraõigusel ja kelle töötingimused, õigused ning kohustused olenevad nüüd täiesti linnavolikogust ja linnavalitsusest.

Seda seadust muudetakse eriti tunduvalt 1917. aastal, ja Eesti Vabariigi loomisega mõned osad kaotavad maksvuse, kuna teised muudetakse omavalitsuste ajutise järelevalve seadusega 1919. a., linnavolikogude valimisseadusega j.n.e. Need seaduse osad aga, mis puudutasid linna sekretäri ametit, on jäänud puutumata.

Maksev linnaseadus näeb ette linna sekretäri või linnavolikogu sekretäri ameti, kusjuures sekretär määratakse ametisse linnavolikogu valikul (§ 115) ja tema

ametiaja vältus määratakse volikogu äranägemise järele (124), kuid silmas pidades reeglit „*nemo plus juris transferre potest quam ipse habet*“, — mitte kauemaks kui kestavad valiva volikogu volitused. Linnasekretäri kohuseks on volikogu protokollide kirjutamine ja kinnitamine (§ 75).

Linnasekretäri valimine ei ole sunduslik, vaid volikogu võib sellekohase otsusega panna tema kohuste täitmise mõne linnavalitsuse ametniku peale (§ 115).

Harilikult on selleks ametnikuks, nagu selgus minu poolt laialisaadetud ankeetlehtedest, linnavalitsuse sekretär, välja arvatud Tallinn, kus volikogu sekretäri kohuseid täidab üks abisekretäridest.

Linnavalitsuse sekretäri amet selle vastu on sunduslik. Seaduses pole kusa-gil *expressis verbis* tähendatud seda, kuid linnaseaduse § 105. laseb oletada, et keegi peab ikkagi linnavalitsuse kantsleitööde tegema ja juhtima ning senati seletused § 115. juure ütlevad ära selle, mis seaduses puudub, — et linnavalitsuse sekretäri koht on sunduslik ja et linnasekretäri kohta võib alles siis luua, kui linnavalitsuse sekretäri koht juba asutatud (sen. ots. 12. II. 1913. Nr. 1850).

Siinkohal ei tohi jätta nimetamata, et linnaseaduse varemtes väljaannetes on olemas koht, mis räägib linnavalitsuse sekretärist. See on märkus § 115. juure, kus öeldud, et linnavolikogu sekretäri kohuseid võib panna linnavalitsuse sekretäri peale. 1917. a. linnaseaduste muudatustes see § on aga ümberredigeeritud ja muudetud, kusjuures märkuses sisalduv norm on kantud paragraafi, muutes teda selles mõttes, et volikogu sekretäri kohuseid võib panna mõne linnaametniku peale.

Senati seletuse järele pole linnasekretäri ameti asutamine sunduslik. Seda võib asutada volikogu otsusel linnavalitsuse sekretäri töö kergendamiseks või n. ö. lisaks linnavalitsuse sekretärile. Viimase ametkoha loomine on aga sunduslik ja volikogu sekretäri kohta, ilma et oleks enne asutatud linnavalitsuse sekretäri koht, luua ei saa. (Sen. näpunäide 12. veebr. 1913. a. Nr. 1850.) Töö ja kohustused linnasekretäri ja linnavalitsuse sekretäri vahel jaotab volikogu tugenedes L. S. § 63. p. 3. juhtnööridele. (Ibid.)

Sellest senati seletusest on näha, et maksva seaduse alusel võib meil kantseleitöö juhtumisel kujuneda kahesugune

olukord: 1) linnavolikogu asjaajamise juhtimine on eraldatud linnavalitsuse kantselei asjaajamisest ja seda juhib linnasekretär ja 2) linnavolikogu ja linnavalitsuse asjaajamine on koondatud ühise juhi — linnavalitsuse sekretäri kätte.

Nüüd kerkib küsimus: keda võib valida linnasekretäriks?

Meil on teada Vene valitsuse määrus, mis ilmus 1877. a. *Pravitelstvennõi Vestnik* nr. 194-das, et linnasekretär, kui ta pole volikogu liige, ei saa teha volikogule ettepanekuid. Sellest lausest võib järeldada, et volikogu võis linnasekretäriks valida mitte üksi linnavolinikku, vaid ka isikut väljastpoolt volikogu, milline mõte on väljendatud ka linnaseaduse § 116, kus öeldud, et paragraaf 115. tähendatud ametitesse..... võib valida mitte üksi volinikke, vaid ka kõiki muid isikuid, kel olemas passiivne valimisõigus, viimastel pole aga õigust esineda volikogu liikmena, nad on vaid volikogu kantselei juhid. Nii võib linnasekretär olla ühel juhusel suuremate, teisel juhusel vähemate õigustega.

Erilisse seisukorda sattub linnasekretär siis kui volikogu, kasutades õigust valida sekretäri väljastpoolt volikogu, valib selleks linnavalitsuse sekretäri. Linnaseaduse § 115. järele on see võimalik. Kuna linnavalitsuse sekretäri vahekord linnaga on rajatud, nagu seletas Riigikohus (adm. t. Nr. 668 — 1926. a. ja Nr. 755 — 1929. a.), eraõiguslikule alusele, viimati nimetatud juhusel on tema ja linna vahekord ühtlasi ka administratiivõiguslik. Eraõiguslisel lepingul põhjeneva linnavalitsuse sekretäri ja linna vahekorra võib linna linnaseaduse § 105. põhjal igal ajal lõpetada, teiste sõnadega — linna linnaseaduse sekretäri oma äranägemise järele vallandada, avaliku õiguse põhjal volikogu poolt valitud linnasekretärina võib sekretär aga jääda ametisse edasi.

Lihtsam on lugu muidugi siis, kui volikogu linnaseaduse § 115. täpse mõtte järele paneb linnasekretäri kohustetäitmise linnavalitsuse sekretäri peale. Siis jääb linnasekretäri ja linna vahekord ikka eraõiguslikuks, ja linna linnaseaduse sekretäri vallandades asetada volikogu tarviduse ette valida uut linnasekretäri.

Niisugune asjade seisukord pole linna asjaajamisele kasulik, kuna võib röövida asjaajamiselt pidevuse, rahulikkuse ja

katkematus. Et vältida seda, volikogu peaks linnaseaduse § 115. järele valimisi toimetades volikogu = resp. linnasekretäri alati valima. Igal juhul aga peab volikogu oma tahtmist väljendama selgesõnaliselt ja ütleva: kas ta valib linnasekretäri või paneb linnasekretäri kohuste täitmise mõne linnavalitsuse ametniku peale. Sel teel oleks ära hoitud segadus õiguslikes küsimustes ja sellest tekkivad asjatud sekeldused.

Mõningas meie linnadest on sedaviisi talitatud. Nii on Narvas linnasekretäriks valitud linnavalitsuse sekretär. Tallinnas näib olukord olevat teistsugune. Linnasekretäri seal ei ole, vaid linnasekretäri kohuste täitmine on pandud, nagu juba tähendatud, ühele linnavalitsuse sekretäri abidest.

Linnavalitsuse kahe tähtsama võimu organi — volikogu ja linnavalitsuse — töö koordineerimise pärast tuleks eelistada korda, mis tarvitusel enamikus meie kodumaa linnadest, nimelt tuleks linnasekretäri ja linnavalitsuse sekretäri kohustused panna ühe ja sama isiku peale. Kui see raskusi teeb ja karta on tööga ülekoormamist, siis võib sellest üle saada vastava tööjaotusega kantseleiametnikkonnas.

Kokkuvõttes võiksime ütelda, et maksva seaduse järele linnavalitsuse sekretäri vahetamine on eraõigusline ka neil juhtudel, kui linnavalitsuse sekretäri peale on volikogu otsusega pandud linnasekretäri kohustetäitmine, ja see vahetamine muutub administratiivõiguslikuks, kui volikogu linnavalitsuse sekretäri valib ka linnasekretäriks, millega tekib linnasekretäri ja linnavalitsuse sekretäri ametite personaalne ühendus; mõlemal ülevalnimetatud juhustest linnasekretär jääb piiratud õigustega sekretäriks.

Ühtlasi aga tärkab eelöeldust järeldus: kui linnavalitsuse sekretär on valitud ka linnasekretäriks, siis ei saa teda linnasekretäri kohalt linnaseaduse § 105. korras vabastada enne tema volituste tähtaja lõppu, mille volikogu määrab oma äranägemise järele, kuid mitte kauemaks kui volikogu volituste kestvuse ajaks.

Ankeetlehtedest selgub, et meil linnasekretäre on ainult kaks, Viljandis ja Narvas. Teiste linnade kohta ei saa seda ütelda, kuna saadud vastustest see ei selgu. Ent võttes arvesse, et kõik linnavalitsused seletavad et nende sekretärid, kes

ühtlasi ka volikogu sekretäri kohused täidavad, on ametisse võetud erakokkuleppe alusel, peab järeldama, et eseseisvana linnasekretäri amet pooldamist ei leia, ja Narvaski on peetud tarvilikuks kahe ameti koondamist ühe isiku kätte.

Minnes edasi linnasekretäri kohustuste juure märgime, et linnaseaduses vastandina B. E. Ö. I kõitele, pole nimetatud ei linnasekretäri ega linnavalitsuse sekretäri kohustusi. Linnavolikogudel aga on õigus korraldada asja linnaseaduse § 63 p. 3 põhjal sellekohaste juhtnõudega. Ankeedi vastustest selgub, et niisuguseid juhtnõude pole ühelgi linnal, välja arvatud Tallinn, kus need väljatöötamisel ja Narva, kus need pandi maksma 1900. a. ja on niivõrd vananenud, et meie oludes ei saa neid enam hästi tarvitada.

Üldiselt näib, et linnavalitsuse sekretär on linna kantselei üldjuhiks, tehes tööd linnavalitsuse ja linnapea korralduste ja näpunäidete järele, kusjuures tööviisid olenevad olukorrast ja harjumusest.

Suuremates linnades sekretäriks on abid: Tallinnas ja Tartus kummaski kaks, Narvas ja Pärnus kummaski üks. Teistes linnades abisid pole.

Sekretäride kantseleitöö kohta üksikasjades ei saa siinkohal sõna võtta. See veniks pikale, sest meil kasutada oleva aja ja ruumiga ei saa loetleda kõike seda, mis linnasekretäriks tuleb teha. Võiksime ainult nimetada, et peale linnavolikogu ja kantseleitöö enamikul meie linnasekretäridest lasuvad Vaestelastekohtu asjaajamine ja perekonnaseisuametniku kohustused.

Näib, et mida väiksem linn, seda rohkem kohustusi lasub sekretäri õlgadel.

Ühes kohustuste täitmisega ei pääse mööda sekretäri töö tasust. See kõigub 70. ja 315. kr. vahel. Kõige suuremat palka saab Tallinna linnavalitsuse sekretär, kõige väiksemat Paldiski sekretär. Kohtades, kus linnateenijad saavad perekonnaabiraha, arstiabi ja vanuse tasu, need soodustused on laiendatud ka sekretäri peale. Pealeselle saavad Pärnu ja Tapa linnasekretärid palgale lisaks korteri kütte ja valgustusega.

Võrreldes palku ja võttes elatismiinumiks ümarguselt 110 kr., selgub, et sekretäride palgad, välja arvatud Paldiski, on elatismiinumist kõrgemad. Keskmise linnasekretäri palk teeb välja 159 kr. 52 senti. Keskmise töötasuna ei saa nimetada seda väga väikeseks, kuid ei saa ka

ütelda, et see oleks suur. Võrreldes töö rohkusega see pigimini paistab väiksenä, kuid see on seletatav sellega, et meie linnad omas suures enamikus on väikesed, miliseid ei või koormata suuremate palkadega, sest Paldiski elanik näit. peab niikui-nii oma linnasekretärile aastas ümarguselt 18 korda rohkem palka maksma kui Tallinna elanik oma sekretärile. (3,12:55,2.)

Olgugi et sekretär meie linnades on ametis erakokkuleppe alusel, tema palga suurus kaugeltki ei olene erakokkuleppes, vaid enamalt jaolt volikogu tahtmisest; sekretäril ei jäe selle kokkuleppe sõlmimisel muud üle kui ütelda jah või ei, ning praegusel üldise tööpuuduse ajal olla rahul ka sellega, kui volikogu vähendab palka. Õnneks ja linnaomavalitsuse töö kasuks pole volikogud seni asunud viimasele teele. Arvatavasti ei tee nad seda lähemas tulevikuski, pidades kinni Baltimaa linnade liitude käesoleval aastal Tallinnas vastu võetud resolutsioonist, mille järele omavalitsused peavad oma teenijate ja ametnikkude töötasu ajakohasele kõrgusele tõstmisega ja hoidmisega olema kõigile muile asutusile eeskujuks.

Rõõmustavana paistab, et meie linnavalitsused ei keela linnasekretäriledele kõrvalametite pidamist, andes sellega võimaluse teenida palgale lisa. Peaaegu igalpool linnasekretäril on õigus võtta linnavalitsuse koosolekutest osa sõnaõigusega.

Hariduslist tsensust meie linnasekretäridelt ei nõuta.

Peale nende soodustuste, mis kohaliku linnaomavalitsuse poolt sekretärile koos teiste ametnikkudega osaks saanud, on linnasekretäridel ja nende perekonnaliikmetel õigus saada pensioni riigiteenijatega ühesugustel alustel.

Kriminaalvastutus on korraldatud riigiteenijatega ühel alusel, olgugi et riigiteenijad oma ametiasutusega administratiivõiguslikus vahekorras on, linnateenijad linnaga aga eraõiguslikus.

Võrreldes vastöeldut varemalt mainituga, paistab, et meie linnasekretäride õigusline seisukord on natukene halvem kui näit. Belgias ja Hispaanias; halvem ka kui Eesti- ja Liivimaa linnades magistraadi ajal, sest meie linnasekretäri vahekord põhjeneb enamalt jaolt eraõiguslikel alusel, kuna nii Belgia ja Hispaania kui ka magistraadiaegse sekretäri vahekord

linnaga on rajatud avalikõiguslikule alusele — administratiivseadusele.

Eraõigusline vahekord on kõikuv, miline asjaolu tekitab ametnikus, praegusel juhusel sekretäris, ebakindluse tunde, mis töö intensiivsust võib halvata.

Kui see nii, siis tuleb otsida teid, millega asja parandada. Mis siin teha tuleks — sellest hiljem. Enne aga tuleks vaadelda meie alevisekretärade seisukorda.

V.

Ajutine aleviseadus (*Pravitelstvennõi Vestnik* 1917. a. Nr. 187 art. 1082), mis meil praegu maksev, räägib alevisekretäri ametist õige vähe, nimelt loeme sealt, et alevivalitsuse juures on ametis alevisekretär (§ 100), kes võetakse ametisse ja vabastatakse ametist alevivolikogu poolt määratud korras (§ 101). Et alevisekretäri ja alevi vahekord on eraõiguslik, selles ei saa olla kahtlust, sest vastandina linnaseadusele aleviseadus ütleb selgesti, et alevisekretäri ja teised alevi teenistuses olevad isikud on aleviga tööüüri vahekorras (B. E. Õ. III k. §§ 4192—4225; alevisead. § 101 — *posjelkovõi sekretarj i prochie lica, sostojašcie na posjolkovoi službe po naimu*).

Kahjuks on alevivalitsuse sekretäri instituut niivõrd noor, et meie autoriteetne seaduste seletaja — Riigikohus — pole tema kohta jõudnud seisukohti võtta.

Olgugi et aleviseaduse § 101. järele alevivolikogu peaks määrama sekretärade vabastamise, teenistusse võtmise ja töö korra, pole seda seni ükski alevivolikogu teinud. Sekretäri ametisse võtmise sünnib harilikult alevivolikogu valikul, sagedasti aga ka lihtsal kokkuleppel kohase isiku ja alevivalitsuse vahel.

Alevisekretärade rahapalk kõigub 60. ja 120 kr. vahel; keskmine palk — 96 kr.

Peaaegu igalpool, välja arvatud Keila, Jõhvi, Kilingi-Nõmme, alevisekretär saab palgale lisaks korteri kütte ja valgustusega. Kõrvalametite pidamist aleviseadus ei keela, nii et sellepolest on alevisekretärid linnasekretäridega võrreldes paremas seisukorras, kuna linnaseaduse § 106. järele linnaomavalitsuse asutustes teenivate isikute peale on laiendatud riigiteenistusseadus (R. T. nr. 149 — 1924. a.), mille § 35. järele linnasekretäri kõrvalametite pidamiseks loandmine oleneb ametisse määravast ülemusest. Mitmel pool on kõrvalametite pidamise õigust tarvitatudki.

Aleviomavalitsuse asjade otsustamisest sekretär osa ei võta, küll aga asjade arutusest, välja arvatud Jõhvi, kus sekretär võtab alevivalitsuse koosolekuist osa, kuid ainult selleks, et aruandeid ja andmeid ette kanda, ja Keila, kus sekretär ei arutusest, ei otsustusest üldse osa ei võta.

Alevisekretär saab palka volikogu poolt üldises korras määratud suuruses ja alustel.

Mis puutub alevisekretäri kohustesse, siis tema on alevivalitsuse kantslei tegelik juht, täidab kõik asjaajamisest tingitud ülesanded ja juhib teiste ametnikkude, kui need on, tööd.

Otsides ühiseid jooni linna- ja alevisekretäri seisukorras, näeme et mõlema teenistuse tähtaeg pole seadusega määratud. Nagu kuulsime, oli B. E. O. I k. magistraadi sekretäri amet eluaegne. Magistraadi sekretär võis vabaneda teenistusest kas omal palvel, kohtuotsuse põhjal ja surmaga. Praegu võib linna- või alevisekretär vabaneda ametist kas omal palvel, kohtuotsuse põhjal, otsekohe ülemuse tahtmisel või surmaga.

Palga maksmine alevisekretärile on sunduslik (alevisead. § 105). Sellepolest on alevisekretär paremini kindlustatud kui linnasekretär, sest ei linnaseaduses ega ka linnamaksuseaduse II peatükis, kus räägitakse linna sunduslikkudest kuludest, pole juttu ametnikkude palga võtmisest eelarvesse sundusliku kuluna.

Hariduslist tsensust alevisekretäriilt ei nõuta.

Kõigest, mis eelpool nimetatud linna- ja alevisekretärile kohta, paistab et nende seisukord vallasekretärile seisukorraga võrreldes on ebakindlam, sest vallavolikogude valimise ja vallavolikogude ning vallavalitsuste korraldamise seaduse (R. T. nr. 97 — 1926) § 78. järele on vallasekretäri vabastamine teenistusest raskendatud: volikogu peab selle otsustama kvalifitseeritud enamusega (2/3) ja pealeselle peab otsuse täitmiseks järelevalve-asutus andma nõusoleku.

Palgaolude stabiilsuse poolest on vallasekretärid jällegi paremas seisukorras, kuna nende palga- ja töötingimused määrab järelevalve asutus, mistõttu volikogu juhulikud meelelud ei saa avaldada palgake kõikumisele mõju, mida linna- ja alevisekretärile palgake kohta ei saa ütelda.

VI.

Ja nüüd võiksime asuda küsimuse

juure kuidas saada eelpool märgitud puudustest üle, et linna- ning aleviomavalitsuste asjaajamist, niipalju kui see on, oleb sekretärile instituudi korraldusest, ratsionaalsemalt sisse seada.

Kõigepealt tuleks linna- resp. alevisekretäri eraõiguslik vahetõrge omavalitsusega muuta administratiivõiguslikuks. Loomulikult ei saa teha seda teisiti kui muutes vastavaid seaduseid seadusandlise kogu läbi. See annaks sekretäri õiguslikele seisukorrale stabiilsuse ning looks rahulise töömeelolu, mis töö edukuse pärast tarvilik; ühtlasi aga kõrvaldaks see kaksikluse, mis loodud praeguse linnaseadusega, kuna mõnikord on sekretäri vahetõrge linna- ja alevisekretäri vahel. Ühesõnaga: maksev linnaseadus tuleks muuta nii, et sekretär oleks ühine nii volikogu kui linnavalitsusel ning et sekretäri ametisse määramine sünniks volikogu poolt valimise teel. Sekretäri koht peaks olema tähtajata ja tema ametist vabastamine vastu tahtmist, välja arvatud seadustes ettenähtud juhused, peaks olema raskendatud.

Seda, mis siin öeldud linnasekretärile kohta, tuleb korrata kui asutakse alevisekretärile instituudi korraldamisele.

Sekretärile palkade määramist riigi keskvõimu kätte ei võiks anda, sest palgaküsimus on suurel määral kohapealsest oludest, kodanikkude arvust, maksujõust, töörohkest jne. Kõiki neid tegureid keskvõim arvestada ei suuda ja kui ta seda tahaks, siis tuleks seadus, millega tahetakse korraldada palgaolusid, äärmiselt kasuistlik. Ainuke asi, mida seadusandja võiks palkade korraldamisel teha, oleks palga vähendamise raskendamine volikogude võimu piiramisega sellel alal, asetades volikogu järelevalve asutuse kontrolli alla, või mõnel muul teel.

Vastutasuks selle eest tuleks sekretäri-delt nõuda tööskust, töötahet ja püsivust. Need kolm omadust peavad olema igal omavalitsuse ametnikul, sekretäridel ehk koguni suuremal määral, kui vähematel ametnikkudel.

Tarvilise tööskusega ja muude omadustega varustatud sekretäre võib omavalitsus hankida kahel teel: 1) väljastpoolt, vastava teoreetilise ettevalmistusega isikute hulgast ja 2) seestpoolt, omi ametnikke vastavalt ettevalmistades ja kasvatahes.

Esimest liiki sekretäridelt tuleks peale teoreetilise ettevalmistuse nõuda veel praktilist tööd omavalitsustes vähemalt teatud aja jooksul, kus siis selguks ametniku teised omadused ja lisaks teoreetilisele ettevalmistusele ametnik omandab tarvilise tööskuse. Niisuguste ametnikkude kasvatamisest omavalitsused osa ei võtaks vaid oleks ainult otsustajaks kas ametnik, käesoleval juhul linna- või alevisekretär, on tööle kõlbulik või mitte. Kui omavalitsused siiski tahaksid avaldada linnasekretäride teoreetilise ettevalmistuse peale mõju, siis nad võiksid esineda ettepanekuga vastavate õppeasutuste õppekavade muutmise ja täiendamise asjus.

Teist liiki ametnikkude kasvatamine oleks aga iga omavalitsuse ülesanne. Omavalitsused peaks võimaldama ametnikkudele tarvilikkude teadmiste kogumist töö juures, soodustama seda kogumist, ei mingil tingimisel aga takistama.

Omavalitsuse teenistuses olevate ametnikkude edasiharimise kohta kirjutab Königsbergi bürgermeister Dr. Goerdler (*Luther-Mitzlaff-Stein: Die Zukunftsauftauung der deutschen Städte: Deutscher Kommunalverlag, G. m. b. H., Berlin-Friedenau, 1922, lhk. 111*), et omavalitsuse huvides on oma n. n. keskmise ametkonna harimine ametoskuses ja sellega seotud teadmistes võimaliku täiuseni. Sellest täiuslikkusest olenevat suurel määral ka omavalitsuse töö odavus, millest Lääne-Saksamaa linnad olevat aru saanud ja asunud oma ametnikkonda edasiharimisele.

Meiegi oludes omavalitsused võiksid asuda sellele teele. Siis võiks ka sekretäri vabanenud kohale leida omast läbikatsutud ametnikkonnast tarvilikkude omadustega varustatud kandidaate.

Et meie omavalitsuste töö suuremates omavalitsustes on jagunenud osakondadesse, sekretäre aga igas omavalitsuses on ainult üks, siis tärkab küsimus kuidas niisugune eriline ettevalmistus linnasekretäri kutsele oleks tehniliselt läbiviidav. Üksikul omavalitsusel loomulikult on raske teostada seda, kuid Linnadeliidu abiga võiks saada raskustest üle.

Nagu paari aasta eest Maaomavalitsuste Liit nii võiks ka Linnadeliit korraldada omavalitsuse ametnikkude kursuseid. Üksikud linnad aga aitaks asja kordaminekule kaasa, komandeerides omi sekretäre kursustele, võimaldades nendele praktiseerimist teistes ametkondades ja isegi

eraasutustes, et ametnikud oleks alati kontaktis liikuva äri- ja ühiskondlise eluga. Sarnasel teel ettevalmistatud sekretäri töötulemuste kvaliteedi ja kvantiteedi tõus ei järe tulemata.

Omavalitsused on loomulikult huvitatud sellest, et neil sekretäriks oleks võimalikult parema ettevalmistusega, tööskusega ja töövõimega isik. Niisuguse isiku tööle hankimise juures omandab tähtsuse ka töötasu küsimus. On ju loomulik, et inimene, olgu ta oma tööle nii andunud kui tahes ja armastagu oma töökohta ka kõige suuremal määral, tahab lõpuks siiski hoolitseda ka oma maise olemise eest. Tööd püütakse ikka sealt leida, kus seda tasutakse paremini, seepärast, kui tahetakse hoida head sekretäri kohal, tuleb tõsta tema palk niivõrd kõrgele et ta oleks oma koha säilitamisest huvitatud. Siis sekretär püsiks omal kohal ja oleks tõsiselt omavalitsuse kantseleitöö juhiks aastast aastasse ning abiks vahelduvatele omavalitsuse poliitilistele juhtidele.

Lõpuks võiks käesoleva arutelu sisu võtta kokku järgmisteks teesideks: 1) Eesti linnavalitsuse ja alevisekretäri vahekorraldus linnaga, resp. aleviga on eraõiguslik, kusjuures linnavalitsuse sekretäri vahekorraldus linnaga muutub neil juhusel, kui volikogu tema valib ühtlasi linnasekretäriks, ka avalikõiguslikuks.

2) Eesti linnadel võib olla kaks sekretäri: üks linnasekretär, kelle juhtida linnavalikogu asjaajamine, teine — linnavalitsuse sekretär, kes linnavalitsuse kantselei juhiks. Niisugust seisukorda, mis praegu meil esineb küll erandnähtusena, ei saa linnaomavalitsuse võimu organite töö koordineerimise ja edukuse pärast soovitatavaks pidada, vaid eelistada tuleks ühe sekretäri süsteemi.

3) Eraõiguse alusel võib linnapea linnavalitsuse sekretäri kahenädalase etteülemisega teenistusest vabastada, põhjuseid teatamata. See teeb sekretäri teenistuse ebakindlaks, mis mõjudes töömeeleolule võib kahjulikult kajastuda linnaomavalitsuse töös.

Selle vältimiseks tuleks linna- kui ka alevisekretäride instituut rajada avalikõiguslikule alusele.

4) Sekretäride (alevi ja linna) palgaolud olenevad volikogust, kus valitseb kalduvus palkade vähendamisele, mistõttu palku sagedasti kärbitakse juhuslikkude meeleolude mõjul. See halvab töömeeleolu.

Seepärast tuleks palkade vähendamist raskendada, nõudes selleks kvalifitseeritud enamust, järelevalve organi heakskiitmist jne.

5) Magistraadi sekretäri õigusline seisukord oli korraldatud paremini kui praegu linnasekretäri seisukord, kuna ta tugenes administratiivõigusele ja tema palgaolude muutmine, tema vabastamine ja lahutlaskmine ei olenenud magistraadi ja rea juhuslikkudest meeleoludest, vaid oli seatud kas kubermanguvalitsuse või *Oberlandgerichti* kontrolli alla.

6) Maksva seaduse põhjal linna- ega

alevivalitsuse sekretär ei saa võtta asjade otsustamisest osa, küll aga arutamisest.

7) Sekretäre võib linna, resp. alevi-omavalitsus võtta ametisse väljastpoolt vastava teoreetilise ettevalmistusega isikute hulgast, võib aga neid oma enese ametkonnast välja kasvatada. Esimesel juhusel tuleks nõuda kandidaatidelt mõneajalist praktikat, teisel juhusel tuleks anda oma ametnikkudele võimalusi teoreetiliseks ettevalmistuseks.

8) Tüsedamate tööjõudude juuretõmbamiseks tuleks palgaolud väärikale kõrgusele tõsta ja hoida.

Eesti linnaarhiividest.

Tartu linna arhivaar mag. E. Tender.

Alaks, millele meie omavalitsused oma enamikus on pööranud seni kahjuks liiga vähe tähelepanu, on arhiivindus. Mõne üksiku erandiga, nagu Tallinnas linn, kes on näidanud kiiduväärt hoolt ola kuulsa arhiivi vastu, linnad on teinud sellel alal võrdlemisi vähe. Selle peapõhjuseks näib olevat asjaolu, et linnaomavalitsuse tegevuspiiride tunduva laienemise tõttu Eesti iseseisvuse tulekuga, nende tähelepanu on olnud senini pööratud uutele, sagedasti tungivat lahendust nõudvatele ülesannetele, kuna vähem aktuaalsed küsimused pidid jääma kõrvale. Ka hinnatakse arhiivide praktilist tähendust liiga madalalt. On ju õige, et a. 1914—1920 aset leidnud suurte poliitiliste ja sotsiaalsete pöörete tõttu vanad arhivaalid on kaotanud palju oma tähtsusest jooksva asjaajamise jaoks, kuid praegugi tuleb paljude küsimuste lahendamiseks minna tagasi kaugemasse minevikku. Eriti sagedasti juhtub seda omandusõiguslike vahekordade selgitamisel. Referent võiks tuua oma praktikast Tartu Linnaarhiivis rea näiteid, kus niisuguste küsimuste lahendamisel on tulnud minna tagasi isegi 16. sajandi lõppu, s. t. poolaalega, rootsiajast ja veneaja algusest rääkimata. 19. sajandi arhivaalide poole tuleb aga pöörata alatsa. Sealjuures on tegemist puht praktiliste asjadega. Võib kindlasti öelda, et linnades, kus arhiivid ei ole küllaldaselt korras, või ei leidu isikuid, kes neid kasutada mõistavad, mitmedki niisugused küsimused peavad jääma lahendamata.

Veel tähtsam on aga asja ideeline külg. On öeldud täie õigusega, et „kel ei ole oma arhiivi, sel pole ka ajalugu“. Meie linnade ajalood algavad õieti ajast, millest säilinud neil arhivaale. Näiteks on meil võrdlemisi täielikke andmeid Tallinna kohta tema arhiivi hea säilumise tõttu, peaaegu linna asutamisest saadik. Sellevastu on meil keskaegse Tartu kohta ainult katkendlikke teateid, ehk küll see linn sel ajal ei mänginud palju vähem tähtsat osa kui Tallinn. Selle ainsaks põhjuseks on vanema linnaarhiivi kaotsiminek vene okupatsiooni ajal 16. sajandil. Meie vähemate, juba keskajal asutatud linnade ajalugu algab aga suurelt osalt alles 18. sajandil, sest Põhja sõjas hävinesid pea kõik nende arhivaalid.

Kuid ka uuematel arhivaalidel on oma suur ajalooline väärtus, mis kasvab iga aastaga. Juba nüüd tegutseb meie noor ajalooteadus Eesti ärkamisaja probleemidega ja veel suurem on kahtlemata tulevaste põlvete huvi selle ajastu vastu. Esimajärgu tähtsusega on ka arhivaalid maailmasõja, Vene revolutsiooni, Eesti vabadussõja ja Eesti iseseisvuse esimestest aastatest. Lasta hävineda sellest midagi tähtsamat, on otsekohe kuritegu tulevaste põlvete vastu ja leiaks kindlasti hukkamõistmist. Ka kõige väiksemate linnade arhiives leidub alati küllalt huvitavat kohalikele uurijatele. Ehk küll meil kodukoha mineviku uurimine on veel lapsekingades, omab see kindlasti juba mõne aastakümne pärast samasuguse tähtsuse

nagu Lääne-Euroopas. Kuivõrd suur tähendus sel on armastuse äratamiseks oma kodulinna vastu, peaks olema selge ning selle soodustamine ja õhutamine linnaarhiivi korraldamise ja kättesaadavaks tegemise kaudu ei ole vähema tähtsusega kui mõne muu väljaspool kooli hariduse edendamise moodus.

Vaatleme nüüd lähemalt Eesti linnaarhiivide praegust seisukorda. Andmed, mida ülevaate saamiseks kasutan, on kogutud Riigi Keskarhiivi ametnikkude arhiivide inspeksioonreisidelt 1930. a. märtsi- ja juunikuus. See tähendab, need on vähe üle aasta vanad ja võib vaevalt arvata, et seisukord oleks vahepeal palju muutunud. Teateid on olemas kõikide linnade kohta peale Nõmme, Paldiski, Põltsamaa, Tõrva ja Türi. Et aga need meie väiksemate ja ühtlasi kõige uuemate linnade hulka kuuluvad, kus suuremaid arhiive ei saagi moodustada, ei muuda see üldpilti palju. Kõrvale on jäetud samuti alevid, sest ka nende arhivaalide hulk on veel minimaalne.

Üldiselt võib jagada meie linna arhiivide suhtes kahte liiki: 1) Suuremad linnad: Tallinn, Tartu ja Narva, kus arhiivid tegutsevad eriasutistena kõrgema haridusega arhivaaride juhatusel. Sellesse liiki võib arvata ka Pärnu, kuigi seal arhivaari koht juba pikemat aega täitmata. 2) Väikelinnad.

Tallinna linn on kõige rohkem ja juba kauemat aega hoolitsenud oma arhiivi eest, mis on paremini säilinud ja rikkamaid Põhjamail. Arhiiv asub kahes kohas, vanemad arhivaalid raekojas, uuemad linna raamatukogu hoones, keldrikorral. Ruumid ei ole küll täiesti eeskujulikud, kuid vähemalt tulekindlad ja võrdlemisi kuivad. Arhiivis töötab alaliselt 4 ametnikku, kellest 3 kõrgema haridusega ja 1 üliõpilane. Tallinna linnarhiiv on ka ainuke Eesti linnaarhiividest, kel ilmunud järjekindlalt iseseisvaid publikatsioone.

Tartu linnaarhiivi seeriad algavad alles a. 1582, vanem on ainult rae protokollikoide a.a. 1547—1555. Ruumid on küll kuivad, kuid mitte täiesti tulekindlad (osalt puust laed). Pealegi on nad võrdlemisi kitsad, nii et osa arhivaale on paigutatud koridoridesse kappidesse. Korraldatud on arhiiv enam-vähem provenientsüsteemi alusel.

Narva linnaarhiivi arhivaalid algavad samuti 16. sajandi lõpust. Varemast ajast

on säilinud ainult üksikuid ürikuid. Ruumid on enam-vähem rahuldavad, kuid mitte täiesti tulekindlad. Arhivaar on ühtlasi linna muuseumi juhatajaks. Senine korraldus on sündinud vananenud süsteemi alusel.

Kõik kolm ülaltoodud arhiivi on uuri-jaile järjekindlalt teatud aegadel avatud.

Pärnu linnaarhiiv evib meie linnaarhiividest kõige paremad arhiivruumid, mis seks otstarbeks ehitatud. Arhiivseeriad algavad nagu Tartuski Poola ajaga. Kuna arhivaari koht pikemat aega vakantne ja korraldustööd lõpule viimata, ei näi arhiiv olevat täiesti korras.

Ülejäänud linnade arhiividest on vähe head rääkida. Arhiivi eest hoolitsemine on pea igalpool linnasekretäri hooleks, kuna aga sel harilikult juba ajapuuduse tõttu võimatu pöörata arhiivile suuremat tähelepanu, ei ole arhiives valitsev kord kuigi eeskujulik. Paljudel arhiividel puuduvad isegi igasugused nimistud. Ainult Rakveres on püütud seada arhiiv korda ning palgatud seks isegi eriline tööjõud, kahjuks ei näi aga korralduse juures sugugi arvestatavat rahiiviteaduse nõuetega. Halb on ka pea igalpool ruumide küsimus. Enam-vähem tulekindlad ja lukustatavad ruumid on olemas vähestes linnades, nagu Rakveres, Haabsalus ja Paides. Mõnes kohas ei ole arhiivil üldse omaette ruumi, vaid arhivaalid asuvad kappides või lihtsalt põõningul. Leidub kohti, kus nad on isegi hiirte ja rottide närda. Igakord ei ole ka juurepääs kõrvalistele isikutele takistatud. Arhivaalide hulk on pea igalpool, võrreldes linnade vanusega ja suurusega, üllatavalt väike. Vähestes linnades on olemas midagi, mis ulatub tagasi enne põhjasõjaaegsesse ajastusse. Suuremal osal algavad pidevad arhiivseeriad alles Katariina II ajast. Looduslikkude õnnetuste ja sõdade kõrval on seda põhjustanud kindlasti hooletus ja hoolimatus arhivaalide alalhoidmisel. Et niisuguse seisukorra juures arhiivide kasutamine nii nii praktiliseks kui teaduslikuks otstarbeks on väga raske, kui mitte võimatu, peaks olema arusaadav.

Ülaltoodust selgub, et suure osa meie linnaarhiivide seisukord vajab tungivalt parandust. Sellele on pööratud tähelepanu Eesti arhiivinduse kõrgem asutis — Arhiivnõukogu ning tema poolt moodustatud erikomisjonis väljatöötatud arhiivseaduse esialgne eelnõu on saadetud kõi-

kidele linnadele ja alevitele. Kuuldavasti ei ole omavalitsuste poolt toodud ette kaaluvaid väiteid eelnõu vastu, mis ka arusaadav: ei riiva see ju mingil kombel nende õigusi ega nõua elluviimisel suuremaid kulusid. Ainult tuleks linnadel, kelle arhiivid seni korraldamata, lasta seada need korda ja hoolitseda selle eest, et see kord ka püsima jääks ning oleks võimaldatud arhiivide kasutamine. See nõudmine käib nii jooksva kui ka ajaloolise arhiivi kohta (§ 29). Et suuremate linnade arhiivid enam-vähem juba korras, puudutab see nõudmine ainult meie väikelinnu. Kuna aga nende arhiivid, eriti ajaloolises osas, võrdlemisi väikesed, ei nõuaks nende korraldamine arhiivasjanduses kompetentse isiku poolt palju aega ega kulusid. Ühtluse mõttes oleks eriti soovitatav, et kõik väikelinnade arhiivid saaksid korraldatud ainult 2—3 isiku poolt, kes lõpetanud töö ühe linna arhiivis, asuksid kohe järjekordse arhiivi kordaseadmisele. Asja korraldamise võiks võtta oma peale Linnadeliit ning töö kontrollimise Riigi Keskarhiiv. Edaspidine hoolitsemine arhiivi eest peaks aga jääma mõne linnavalitsuse ametniku kätte, kes selle eest oleks otsekohe vastutav. Tähendatud isikult tuleks nõuda tingimata mõningaid teadmisi arhiivindusest ning vähemalt arusaamist saksa ja vene keelest. Arhiiviteaduslike oskuste omandamiseks võiks korraldada kas teatud lühiajaline kursus praktiliste töödega, või komandeerida need isikud mõneks ajaks Tartu, Riigi Keskarhiivi.

Et kindlustada korda arhiivis, tuleb pidada alati silmas, et arhiiv kasvab järkjärgult linnaasutiste poolt üleantavate arhivaalide kaudu, mis seal korraldatakse vastavas asutises valitsenud korra kohaselt. Kui asjaajamine asutises, mille arhivaalid on antud arhiivi, oli korratu, siis tekivad ka suured raskused nende korraldamisel ja veel suuremad tarvitamisel. Paljude meie asutiste nõrgemaks küljeks on registratuuri korraldus. Registratuuri plaanid on olemas ainult vähestel ning on üldine nähtus, et registratuuris töötavad asutise nooremad ja vilumatamad ametnikud. Näib valitsevat vaade, et see töö nõuab väga vähe oskusi. Kahjuks ei pea see arvamine aga paika. See ei ole sugugi mehaaniline töö, mis tuleb teha registratuuri ametnikul (vähemalt ei tohi ta selleks muutuda). Eriti on see maksev pa-

berite jaotamisel aktidesse. Sealjuures tuleb täpselt läbi uurida vastav materjal, kokku liita ühesugused ja lahutada erisugused nende iseloomu kohaselt. Esijoones peab aga regisraatoril olema täielik arusaamine paberite sisust ja asjade formaalsest käigust. Kõige parem registratuuri plaan on kasutu, kui ei mõisteta täita seda. Täpsus on sealjuures peaasi, sest on ju raske kontrollida regisraatori tegevust selle otstarbekohasuse suhtes ja veel raskem parandada tehtud vigu. Registratuuri halb funktsioneerimine toob ebakindluse tervesse asjaajamisse. Vähegi suurema asutise juhataja või sekretär ei suuda ka kõige parema tahtmise juures jälgida üksikasjalikult regisraatori tegevust. Kui registratuuri puudused ei tule igakord ilmsiks jooksva asjaajamise juures, siis ilmuvad need tingimata aastate järele. Kel on olnud tarvidus otsida selgitust mingi asjakäigu kohta pikema ajajärgu jooksul mõne suurema asutise arhivaalides, teab milliste raskustega see on ühenduses. Kui päevapikkuste otsimiste järgi on leitud midagi, siis ei või sugugi olla kindel, et mõned tähtsad asjaolud pole jäänud tähelepanemata, olles sattunud akti, mille pealkirja järgi ei võigi aimata, et seal leidub otsitavaid asju. Teine asjaolu on, et vilumata regisraatorid ei suuda eraldada tähtsaid asju tühistest ja arvestada seda aktide koostamisel. See aga raskendab arhivaalide liigitamist järkudeks tunduvalt ja koormab lõpuks arhiivi väärtuseta ballastiga.

Kuna selge on arhiivi ja registratuuri side, oleks loomulik, et osa vähemaid linnu, kes ei suuda pidada arhivaari, paneks selle kohused regisraatori, või kus see puudub, registratuuriga tegeleva ametniku peale. Muidugi peaks see isik vastama ülaltoodud nõuetele ning saama ka mõnevõrra kõrgemat palka kui harilik regisraator, kuid need kulud tasuksid end kindlasti suurema korra tõttu asjaajamises ja arhiivis.

Ruumide küsimuse lahendus, mis samuti paljudes kohtades väga terav, nõuaks juba rohkem kulusid, kuid et väiksemate linnade arhiivruumi tarvidus piirdub sagedasti ainult ühe tulekindla toaga, siis ei tohiks need olla ülepääsmatud. Ei ole ju nõutavgi, et terve linnarhiiv asuks linnavalitsuse ametihoones. Oleks täiesti mõeldav, et näiteks uue koolimaja ehitamisel arvestataks ka linnaarhiivi ning ehi-

tataks selle paigutamiseks sinna tulekin-del ruum. Samuti võiks linnad, kus asu-vad maavalitsused, leppida nendega kokku ühiste arhiivruumide ehitamise suhtes, või asutada ühisarhiivi. (See on nähtud ette arhiivseaduse eelnõus § 30.)

Kui mõni linn siiski arvab, et ta ei suuda seada korda arhiivi, ta võib pöö-rata Arhiivnõukogu poole, kes juhul, kui leiab palve olevat põhjendatud, lubab de-poneerida tema ajaloolised arhivaalid Riigi Keskarhiivi või kavatsetavasse provint-siaalarhiivi. Eelnõu § 31. põhjal oleks Arhiivnõukogul õigus korraldada ka ise omavalitsuste arhiivide üleviimist depo-siidina teistesse arhiividesse, kui see ei vasta seaduses ettenähtud tingimustele. Kuid see võib sündida ainult ära kuulates vastava omavalitsuse arvamist, ning miski ei takista teda saamast tagasi oma arhiivi,

kui ta ainult täidab seaduses ettenähtud tingimused. See on ka ainuke § eelnõus, mida võiks pidada omavalitsuse' õiguste piiramiseks. Kuid omavalitsus, kes hoo-lib oma arhiivist sedavõrd vähe, et selle alalhoidmiseks ja kasutamise hõlbustami-seks midagi ei tee, ei tohiks nuriseda, kui see antakse kohta, kus seda mõistetakse hinnata ning alal hoida tulevaste põlvede jaoks. Muidu piirduks Arhiivnõukogu ülesanne omavalitsuste arhiivide suhtes järelevalvega nende seisukorra suhtes.

Kokkuvõttes peab ütleva, et eelnõu on leidnud üldjoontes õnneliku lahenduse meie arhiivinduse ühtlustamiseks, liig tsentralistlikke tendentse rõhutamata ning tema varstine maksmapanek peaks olema tervitatav ka omavalitsuste, eriti linnade poolt.

Kommunaalstatistika tähtsus kommunaalpoliitikas.

Tartu linna statistikabüroo juhataja A. Isotamm.

Kogukondlik elu ja tegevus on edukas siis, kui tema juhid on täiel määral tead-likud kogukondlikus elus valitsevatest seaduse- ja reeglipärasustest, kui neil on selge ülevaade kogukondliku elu üldaren-gust ja vastava kogukonna minevikust kui ka käesolevast olukorrast ja kui nad on oma tegevusele seadnud konkreetsed ning mõõdukad sihid, mille taotlemisele nad püüavad sirgjoonelisel.

Kogukondade all mõistame saksa fi-nantsteadlase Ehebergi sõnastuse järele avalikõiguslikke korporatsioone, mis, seis-tes riigi ja üksikute isikute vahel, tuge-des sunniühinemisele kohalikkuse põhi-mõtte alusel, teostavad avalikke ülesan-deid.

Teaduse üldterminoloogias nimetatakse poliitikaks õpetust sellest, missugune on vastava ala parim korraldus, õpetust kunstist, kuidas peab sündima vastava ala korraldamine tegelikult, et saavutada sood-samaid tagajärgi. Vastav teadus uurib ala seisu, konstateerib, kuidas see sel alal on tegelikult ja *miks* see on nii, and-es olukordade analüüsi. Teadus ja poliit-ika on lähedalt seotud ja poliitika tea-duse kaaslasena on võimalik peajasjalikult

sotsiaalsel ja tehnilistel aladel. Teadus vaatab olevikku ja minevikku, poliitika pilk on aga suunitud peajasjalikult tule-vikku. Poliitilises mõistes võimatu ei saa olla ka vastava teaduse tõsise uurimise objektiks. Omada poliitilisi põhimõtteid, ei tähenda muud, kui omada teatud vaateid riigi lõpusihi kohta. Sama põhilause on kohaldatav parteipoliitiliste põhimõtete kohta kommunaaltegevuses.

Kommunaalpoliitika all tuleb mõista mitte üksikute gruppide mitmele poole haaravaid nõudeid, vaid kõikide nõuete sünteesi. Kõneldakse küll üksikute par-teide kommunaalpoliitikast, s. t. selle par-tei poolehoidjate seisukohtadest kommu-naaltegevusele. Kuid nagu moodne kogu-kondlik omavalitsus kujuneb üksikute poliitiliste rühmituste kompromissi teel, nii on ka kogukondade kommunaalpoliitilised sihtjooned ja vastav tegevus kompromissi saadus.

Sellepärast, rääkides järgnevas kogu-konnepoliitikast, kommunaalpoliitikast, — mõtleme selle all ikka väljaspool üksikute rahvakihtide huvipoliitilisi kaalutlusi seis-vat, kõigi kogukonna liikmete huvivid ühe-

taoliselt tähelepanevat seisukohta — kommunaalpoliitikat tavalises mõistes.

Kui küsime, mida käsitab kommunaalpoliitika, siis on see teises sõnastuses küsimus, mis on kommunaaltegevuse sisu?

Mööda minnes kogukondade ajaloolise arengu käsitlemisest, vaatleme otsekohe meie lähemat objekti — linnaomavalitsust. Linnades, kui eriseloomuga ühiskondades on juba hallist ajast peale teatavaid nähteid ja vajadusi korraldatud ühiselt. Misugused ülesanded, millises järjekorras ühiskorralduse alla on võetud, jäägu siinkohal selgitamata, selge on aga et linna-kogukond alati on nõudnud oma liikmetelt teatavaid koormusi, pakkudes neile teatavaid hüvesid vastu, on korraldanud teatavaid ühiselust tingitud olukordi, oma liikmetele nende ülalpidamist ettekirjutades. Ning selle korralduse juhtijaks alati on olnud mitmesuguse ilmega organid. Linnavalitsemist korraldavate organite tegevus alati on olnud juhitud teatavatest põhimõtetest. Nõudmised nende põhimõtete ja kogukondliku valitsemisega seotud isikute tegevuse vastu ning neid isikuid juhtivad põhimõtted ühtekokku kujutavad seda, mida nimetatakse kommunaalpoliitikaks, nagu kogukondlik maksupoliitika, maapoliitika, ehituspoliitika, majanduspoliitika, hariduspoliitika j.n.e.

Sel ajal kui riigiteadused võtavad kindlapiirilisel oma alla terve sotsiaalse valdkonna ning omavad pika ajaloolise mineviku, on kommunaalteadus, riigiteaduste pere ühe täisõigusliku liikmena, veel arenemisajajärgus. Alles viimastel aastakümnetel on hakatud ajama esimesi teadlikke vagusid kommunaalalade uuringute üheks teaduseks koondamisel. Ja ometigi eeldab igasugune poliitika vastava teaduse olemasolu, kuna poliitika saab ainult siis olla sirgjooneline ja kaugelenägelik, kui ta baseerub kindlal teaduse alusel, kui selle poliitika kandja on teadlik vastaval alal maksvatest seadus- ja reeglipärasustest, järelikult ka kommunaalpoliitika.

Kommunaalteaduse, kui niisuguse, tarbest, kogukonnategelasi on aidanud üle kommunaalstatistika.

Ei ole vist ühegi termini ümber nõnda palju piike murtud, kui seda on sündinud statistika juures. Väikese liialdusega võiks ütelda, et sama palju, kui on olnud nimekaid statistikuid, on olemas ka statistika definitsioone. Ühine kõigile defineerijatele on väide, et statistika tegeleb arvu-

dega. Mis on aga statistika, mis on ta sisu ja ainevald, selle üle pole vaieldud veelgi lõppenud. Kui ühed kinnitavad, et statistika on teadus üheväärsena teiste teaduste hulgas, siis teised väidavad statistika olevat palja meetodi, kõige enam abiteaduse, mille ülesandeks on teenida teadusi.

Statistika, kui niisugune, on viimase kolme sajandi jooksul teinud läbi suure arenemistee. Statistika definitsiooni ajalooline areng tähistab ühtlasi ka üldise statistika arengu. See, mida nimetatakse tänapäeval statistikaks, kannab eneses kolme suure arenguastme tundemärke ja moodustab endast nende sünteesi. Need erielemendid on 1) *arvuliste andmete muretsemine*, mis on olnud juba antiikajast peale, 2) *riigikirjeldamine*, mis 17-l sajandil statistika nime all ülikooli õppeaineks sai. Nimetus ise näitab selle olemust, kirjeldati „tähelepanuväärsusi riigis“. Sellel ajajärgul statistika oli tihedalt seotud muuseas ajalooaga, oli mõnda liiki ajalooline riigiõpetus, nagu näitab tabavalt Schlözer'i väljendus: „Statistika on seismapandud ajalugu, ajalugu aga voolav statistika“. 3) Viimane etapp statistika arengus enne praeguse laadi omandamist oli *poliitiline aritmeetika*, mis püüdis leida reeglipärasusi riigikirjeldamise materjalide põhjal. Poliitilisest aritmeetikast on arenenud välja praegune statistika. 19-l sajandil alguse saanud massilikkus sotsiaalses- ja majanduselus andis statistilisele vaatlemisele uue ilme. Statistika uut sihti väljendas 1840. a. Dufau järgmiselt: „Statistika ülesanne on lahendada küsimusi, mitte üht maad kirjeldada“.

Kaasaegse vaate järele *statistika on õpetus, mis uurib süstemaatilise hulkadevaatlemise kaudu sotsiaalsete ja majanduslikkude nähtuste omapära ja sõltuvusi ja põhjendab seda arvulise materjali gruppeerimise ja võrdlemise läbi*.

Osa teadlasi tahab piirata statistika valdkonda, määrates statistikat kui kultuurteaduslikku ühiskonnaõpetust. Viimase määrangu järele kaotaksid paljud tunnustatud statistika alad, nende hulgas ka kommunaalstatistika suurema osa omast ainevallast. Sellepärast, väljudes statistiliste vaatluste vajadusest, tegeliku statistika juhtide poolt on juhitud tähelepanu vajadusele käsitada statistikat, kui *meetodit, mis püüab teaduslikul alusel arvuliselt kirjeldada ja seletada kõikide*

nähtuste koguhulka (Bleicher). Sellest seisukohast lähtudes kommunaalstatistika omandab kindlapiirilise tegevusala.

Tänapäeva mõistes *kommunaalstatistika on teaduslikkudest põhimõtetest juhitud distsipliin, mille ülesandeks on kodukonna piirides esinevate, kogukondasid ja kogukondlist elu iseloomustavate ühiskondlikult tähtsate tegevuste, nähtuste ja suhete ajaline ja ruumiline uurimine arvu abil.*

See definitsioon vajab veel lähemat selgitamist. Ei või ütelda et meil üldiselt oleks selge mis on statistika, mis on tema ülesanded ning mida taotlevad nooremad vennad meie linnaasutuste peres. — statistikabürood.

Statistika on teaduslik distsipliin, mille ülesandeks arvuline analüüs. Tavaliselt mõistetakse statistika all arvustikku ning kujutletakse et statistikabüroos peab leiduma arvulisi andmeid iga vähegiõeldava nähte kohta. Statistikal ja arvustikul on nii palju ühist, et statistika kasutab arvusid, on teataval määral *arvustik*, iga arvustik ei ole selle juures mitte statistika. Arvustik on ainult siis statistika selle sõna tõelises mõistes, kui ta on koostatud hulgalise, kõiki üksiknähte haarava vaatlemise teel, läbitöötatud statistilise meetodi põhimõtetel ning on võimeline seletama olukordi.

Statistika ei vaja igat arvu. Liialdamine on statistika kurjem vaenlane. See viib ühest küljest nurisemisele ja ebatäpsele täitmisele, kui on tegemist statistiliste vaatlustega, mida viiakse läbi mitte otsekohe statistikaga tegutsevate asutuste ja isikute kaudu. Teisest küljest naeruvääristab ja kõigutab laiade kihtide usku statistika vastu kas kergel käel, või statistilise vaatlemise alla mittepaenduva massi juures läbiviidud uuringu kaudu saadud kahtlaste arvudega opereerimine. Statistik ei püüagi koguda n. n. „huvitavaid arve“, ta kogub ainult *olulisi arve*. Juba materjalide kogumisel ta lähtub kuulsa matemaatiku Gauss'i elulipukirjast „*pauca sed natura*“ (vähe, kuid küpsed). „Statistika tegutseb võimalikult enam arvudega, misjuures neid arvusid on võimalikult vähem“ ütleb saksa statistik ja kommunaalteadlane Zahn.

Missuguseid arve linnastatistika loeb olulisteks? Linnastatistilisele vaatlemisele kuuluvad alad, mis iseloomustavad kogukondasid või kogukondlist elu. Võttes üks-

kõik missuguse linnastatistilise väljaande, näeme selle sisukavast otsekohe nende alade loetelu ja süstemaatika. Tabavalt on nimetatud ametlikku statistikat varjuks, mis langeb valitsemiselt. Teise ütluse järele on statistika valitsemisasutuste avalik südametunnistus. Need kaks aforismi näitavad kujukalt kommunaalstatistiliselt olulisteks peetavate vaatlusalade ulatust.

Statistika, kui teaduslik distsipliin, on uurimine. Kogu teaduse ülesanne on faktide kindlakstegemine ja nende sõltuvuse põhjendamine. See sünnib kas sünteesi või analüüsi teel. Analüüs võib olla kas kvalitatiivne või kvantitatiivne. Statistika on kvantitatiivne analüüs. Statistika lõppresultaat on väljajõudmine reegli- ja seadusepäraste juure ning põhjalikkuse sideme kindlaks tegemine.

Linnastatistika asutustel on nende statistilise tegevuse juures aga veelgi kaugemale ulatav tähendus. Kommunaalstatistiliste asutuste ülesanded tuletuvad kogukondade olukorrast ja nendele asutustele pealepandud lisakohustustest, nagu seda on linnavalitsuse tegevuse ülevaadete toimetamine jne.

Kommunaaltegevuse arvuliste andmete statistilisel läbitöötamisel, selle tulemuste analüüsil ja teiste vastavate ühikute andmetega võrdlemisel ning puhtstatistiliste andmete ärakasutamisel kommunaalstatistika areneb ja laieneb kommunaalteaduseks. Kommunaalstatistika ja kommunaalteadus on lahutamatus ühenduses. Missugune on kommunaalteaduse tähendus kommunaalpolitikale, sellest oli juba eespool kõne.

Kommunaalstatistikal ja kommunaalteadusel on aga veel teisi mitte vähem tähtsaid ülesandeid, millel ei puudu suur kaudne mõju ka kommunaalpolitikale: tulevaste kommunaaltegelaste väljaarendamine ühelt poolt ja kodanikukasvatuse jagamine ning ühiskondliku mõtteviisi süvendamine ja arendamine teisest küljest.

Kui kommunaalteadus areneb sellele tasapinnale millel on teised riigiteadused laiemas mõistes, — kommunaalstatistikal jääb tema osa ikka alles. Teaduse ülesanne on haarata üldiselt, käsitada abstraktselt, statistika ülesanne on aga uurida liikumist, jälgida olukordade kujunemist, leida esinevate nähete põhjusi. Kommunaalpolitikale mõlemad on ühe-

väärsest tarvilikud, konkreetse kohaldamisel ta vajab aga möödapääsematult kommunaalstatistika abi. Kommunaalstatistika on ja jääb selleks laboratooriumiks, kus läbikatsutakse kõik kommunaal-

poliitilised sammud. Kommunaalteadus omandab omad töekspidamised kommunaalstatistikalt ja kommunaalpolitika orienteerib omad sammud kommunaalstatistiliste uuringute järele.

Genealoogiliste ja sotsiaalbioloogiliste uurimuste tähtsusest ja perekonnaseisuaemetite arhiividest nende uurimuste allikatena.

E. Rosenstrauch, Tallinna linna perekonnaseisuaemetnik.

Riikliku iseseisvuse saavutamise ja sellega kaasas käinud muurangutega meie senises ühiskonnaelus ja kultuuris oleme asetatud üheväärsele tasemele kultuurrahvastega, kes aastasade jooksul elades iseseisvat elu, on jõudnud teatud kultuurilise küpsuseni. Paratamatult tuleb aga meil omandatud seisukohtade kindlustamiseks sooritada tagantjärele veel mõnigi katse, millega peame õigustama selle ajaloo otsuse. Peame kui rahvas tõestama oma intellekti, võimeid ja küpsust olla vaba ning iseseisev, kuulumata teiste eestkostmisele.

Rahval, kelle üksikud osad on üksteisega nõrgalt seotud, on tendents laguneda ja seguneda teiste rahvastega. Et hoiduda sellasest kurvast saatusest ja näha rahva arenevat tulevikku, peame esimese tingimusena õppima lähemalt tundma rahva, kui sellase, vaimlisi omadusi ja võimeid, tema eluprotsessi tegureid ja aluseid. Teatavasti ühiskonnaelu algvormiks on perekond; see arenes suguvõsaks, suguharuks, kuni jõudis selle kõrgema astmeni — riigini. Tee ühiskonnale viib seega läbi perekonnaühisuse, mis on rahva vaimliste kui ka kehaliste omaduste arengu taimelavaks ning hälliks.

Paljus mais on hakatud pühendama suurt tähelepanu perekonna uurimisele, kuna on jõutud otsusele, et perekonna aluste tundmisega võib määrata otsesemalt ja õigemini kogu rahva vaimlist ja füsioloogilist seisukorda. Kindlate pärvusseadustega kõik esivanemate omadused on järehtlujaila edasiantavad, kes on vaid eelkäijate vaimu ja kalduvuste kehastus.

Ka meil Eestis on kasvamas huvi perekonnauurimise vastu. Tuleb vaid hoolitseda, et see süveneks ja areneks laiaula-

tuslikumaks ja süstemaatiliseks tegevuseks, millest ei leia rahuldust mitte ainult üksikud uurijad, vaid mille tulemusi saaks rakendada kogu rahva heakäekäigu teenistusse. Viimasel ajal paljud isikud, kes huvitatud eeskätt oma suguvõsa uurimisest, pöörduvad sagedasti selles asjas perekonnaseisuaemetniku poole nõu ja abi saamiseks; peame seepärast omama teadmisi ja kogemusi, et rahuldada nende soove, kes tulevad meilt saama andmeid ehk näpunäiteid uurimiseks. Kuna suguvõsateadusel on laialdasi ülesandeid rahva bioloogiliste aluste selgitamisel, mis tõukultuuri seisukohalt on suure tähtsusega ja perekonnaseisuaemetnikkude kaastegevus sellel alal osutub tulevikus möödapääsematuks, siis tuleb meil genealoogilisile küsimusile pühendada tõsiselt tähelepanu. Siinkohal olgu tähendatud igasuguse kartuse ja eelarvamuste ärahoidmiseks, et see ei pane meie peale ei-tea-kui suuri kohustusi lisaks meie nii-kui-nii suurele töökoormale, see nõuab eeskätt vaid huvi asja vastu ja mõnigaid vähemaid korraldusi. Kaastöö sellel alal annab aga ajajooksul suuretähtsusega tulemusi ja tõstab meie ameti tähtsamale seisukohale, rakendades seda ka puhtteaduslikule tööle kultuuri arendamise ja rahvuspoliitika alal.

Senine tegevus Eesti sugukonnauurimise alal pole küüeninud kaugemale üksikute asjaarmastajate erahuvist oma suguvõsapõlvnemise selgitamisel. Laiaulatuslikumalt teotses genealoogiliste uurimiste alal endine Harjumaakonna arhivar Tiido Laur, kes, armastusest asja vastu, asus umbes 2.000 tuntuma Eesti perekonna põlvnemise ja arenemise uurimisele, kogudes seks hulga väärtuslikku materjali mitte üksi Eestis, vaid ka Riias leiduvaist arhivaaldest. Kahjuks katkestas aga vara-

jane surm selle andunud töömehe suure algatuse.

Genealoogilise huvi kasvamisega kerks päevakorrale tungiv vajadus vastava asutise järgi, kes oleks võtnud endale eesmärgiks sugukonnauurimise initsiatiivi ja selle süvendamise. Eesti Eugeenikaselts, tundes end kohustatuna, võttiski need ülesanded omaks, muutes ja laiendades vastavalt sellele oma põhikirja.

Täiendatud põhikirja alusel nüüd juba „Eesti Eugeenika- ja Genealoogiaselts“ peab oma sihiks ja ülesandeks: 1) tõsta Eesti rahva sisemist elujõudu võideldes teda ähvardavate haiguste, olude ja tegurite vastu, ja 2) selgitada ja teostada sugukondade uurimist ning asutada arhiive, olgu iseseisvalt või käsikäes teiste organisatsioonidega. Oma sihikohaselt püüab ta süvendada tüttervishoiu ja genealoogilisi küsimusi Eestis ja sel alal toetada puhteaduslikke nagu pärivus- ja kidumisprobleemide ja sotsiaalseid uurimusi, propageerides ettepanekuid ja uuendusi ning aidates neid viia ellu.

On endast mõistetav, et neid sihte tuleb tervitada ja meie, kui perekonnaseisumetnikud, oleme esimeses järjekorras kutsutud aitama kaasa nende eesmärkide elluviimisel. Meil, kui riigi usaldusmehil omal alal, on eesõigus märkida esimestena riigielu arenemise avaldusi selle tundelikumal pinnal — perekonnasfääril. Meie ameti seisukoht ja ülesanded on tähtsamad, kui seda ehk arvame. Võib öelda, et rahva kasvatamise alal on meilgi täita oma osa ja ülesanded ja seepärast meie tegevus ei pea piirduma mitte pealiskaudse tehnilise tööga, vaid meie kohuseks on jälgida neid riigi ja rahva eluprotsessi pulsilööke sügavamalt. Alles siis saavutame oma töös kõrgema eesmärgi kui rakedame ühiskonnateenistusse kõik töötulemused, kui nende alusel hindame elunähteid ja avaldusi, uurime aluseid millel püsib praegune ühiskond.

Käesoleval ajal on tungiv vajadus tervete ja tugevate, oma võimeis teadlikkude, riiklikult mõtlevate kodanikkude järele. Möödunud aegade hävitavais sõdades ja nende tagajärjel on hukkunud palju väärtuslikku inimmaterjali, ja kuna praegune inim põlv on väga tagasihoidlik järeltuleva soo soetamises, on iga indiviid suure väärtusega. Eriti meil, kui väikerahval, kus sündivus on pealegi väga väike, mille tõttu seisame alatasa varitsevas hädaohus —

kas olla või mitte olla, — on tarvis panna erilist rõhku töu tublidusele. Tuleb tõsiselt hoolitseda, et iga üksik lüli rahva suures ahelas oleks pidev ja väärtuslik: ta ei tohi saada ühiskonnale koormavaks, vaid sellevastu, ühiskond peab saama igast oma üksikust osast maksimaalse kasu. Selles seisab tänapäeva, kokkuhoiu tähe all areneva elu, sotsiaalpoliitika ratsionaalsuse mõte.

Rahva suurim väärtus on rahvas ise — vaimliselt ja tervislikult kõrgelseisev rahvas. Kahtlemata riikliku ühiskonna tugevus ei olene mitte nii suurel määral tema väliseist tegureist — majanduslikust jõukusest ja sõjaväest j.n.e., kui just rahvast endast — selle üksikute osade vaimlist ja kehalisist omadusist. Mida tugevam see üksikosa, seda vähem hädaohtu üldsusel. Riigis või ühiskonnas lagunemist põhjustavad tegurid ja algidud pesitsevad eeskätt sagedasti märkamata alganud rahva degeneratsioonis. Siin võime näiteks mõelda vanale võimsale Rooma riigile, mille kordumine algas kaugelt enne välist kokkuvõrvarisemist — rahva sisemise elujõu nõrgenemisega — perekonnaelu seaduste ja traditsiooni lõdvenemisega. Kahtlemata kommunistlikule valitsussüsteemile saab saatuslikuks ta poolt algatatud perekonnaelu lõhkumine kui ühiskonnaelu loomulikude alussammaste purustamine. Kestvalt tugev ja arenev võib olla ainult see riik ja rahvas, kellel on terve perekonnaelu ja seda arendab talle soodsas suunas.

See on riikliku edu ja rahvusliku jõu tuleviku pant.

See kohustab mõtlema õigele perekonna politikale ja hindama meie praegust seisukorda. Perekonnamõtte süvendamise, rahva tervendamise riikliku iseteadvuse ja rahvusliku ühistunde süvendamise alal meil seisavad ees seega laialdased ülesanded. Rahva teovõime ja erikaalu kindlakstegemiseks vajame eeskätt rahva genealoogilisi ja sotsiaalbioloogilisi uurimusi, kui esimest sammu nende küsimuste lahendamiseks.

Meie kutse ja meie kätte usaldatud ülesanded loovad selleks soodsa pinna ja võimalused.

Varemal ajal peeti suguvõsateadust ainult aadli eesõiguseks, kuna ta piirdus peamiselt vaid aadliseisuse ja tiitlite uurimisega, jättes kõrvale rahva enamuse. Ajajooksul on loobutud sellest vääreiskohast ja tänapäeval tungib huvi genea-

loogia vastu ikka kaugemale, haarates endaga kaasa laiemaid hulki.

„Tänapäeva Genealoogia“, (nagu tähendab tuntud antropoloog Dr. Max Kaszbacher) „pole enam mingisugune edevusele alluv mäng ega sirutamine vaid aimuste järgi; genealoogia pole ka vaid ajalooline abiteadus, ta toetab tänapäeval eeskätt rahva bioloogilist uurimist eriti pärivuse alal.“

Moodne genealoogia tahab seega mitte nii suurel määral vastata küsimusele — millised olid need, kes olid enne meid, kui küsimusele milised on need; kes on pärast meid.

Meie rahva tulevik peitub meie lastes ja lastelastes, seepärast on tähtis, et sünniksivad terved lapsed, kes on võimelised looma ja tegema ülesehitavat tööd ja kes edukalt ja väärikalt suudaksid võidelda eluga, mille kriisioht ei näi niipea mööduvat.

Kuna oleme vastutavad tulevate põlvede ees, siis peame olema teadlikud selles, milliseid omadusi ning kalduvusi me pärandame neile. Ja et tunda kõiki meis varjatud omadusi ja kalduvusi, andeid kui ka haigusi, mis võib-olla alles saavad avalikuks meie lastes või lastelastes — teises, kolmandas põlves —, siis peame tundma oma esivanemaid, nende vaimlisi ja bioloogilisi aluseid.

Uurimuses, kui suurepäralises elupeeglis või spektris, meile ilmneb perekonna ja suguvõsa erikaal ja elemendid äraseletatult, tõetruult ja loomulikes värves.

Moodne geneoloogia lähtub perekonnuurimisel peamiselt kahest seisukohast. Esimene moment on ajalooline-perekonnuooline, teine — sotsiaalbioloogiline, milline jälgib ja vaatlleb perekonna ja suguvõsa eluprotsessi, isiku saamist ja kadu sotsiaalsest seisukohast. Nende kahe vaatlusviisi vahet võime iseloomustada järgmiselt: esimene vaatlleb perekonda ja suguvõsa tema *ulatuses*, levimises, kuna teine tungib selle *olemise sisusse* ja arenemise lähemaisse tingimusesse.

Peatume esmalt ajaloolise genealoogia juures. Mis on tema lähemad ülesanded ja kasu? Selle vajadus seisab eeskätt psühholoogiliste huvide rahuldamises. Uurides oma esivanemaid, jälgides oma sugukonna levimist ja arengut ning nähes ühtlasi nende elukäiku, võitlusi ja püüdeid, saame sellest kahtlemata haaratud. Me leiame oma suguvõsa kaugemaid ha-

rusid, kellega ajajooksul katkenud kontakt ja kes sagedasti kannavad koguni teist perekonnanime, ja kelles seetõttu ei näinud, võib-olla endale mingit sugulust. Uurimisel selgub, et seisame lähedal üksteisele, meil tekib huvi nende vastu, kuna oleme ühe vaimu ja vere pärijad. See teadmine loob meis sugulustundeid, süvendab ühistunnet ning vastastiku usaldust ja lugupidamist.

Siis, jälgides oma esivanemaid, nende eluiga ja kogudes andmeid nende elu kohta, ehk lugedes kas või ainult nende nimesid, astuvad nad me ette just kui elavatena. Nende visadus ja kannatused mineviku raske eluvõitluse kitsal rindel saavad meile omaseks. See vaimline osa võtt õhutab ja tiivustab meid samale visadusele ja püüdele.

Sugukonna uurimisel näeme rahva ajaloo arengut meile lähemalseisval pinnal. Siin tunneme, kuidas eluniidid ristudes meis, koovad meidki kogu rahva ja riigi saatuse kangasse. See tuletab meile meelde, et oleme rahva lahutamatu osa, kes kohustatud jätkama eelkäijate poolt alatud võitlust.

Uurides perekonnaajalugu — uurime kogu rahva ajalugu. See on valdkond, kus võime igaüks koguda kive oma rahva ja kangelasliikude esivanemate ausambale, mida nad pärvinud auga. Nagu riik pole mõeldav ajaloota, nii pole mõeldav ka perekond ajaloota. Uurime ja kogume mälestusi veel kuni pole hilja! Meil tuntake rõõmu, kui leitakse kusagilt maa-pöüest mõni vana kõdunenud ese — relv, raha või muud, mis selgitab meie rahva ajalugu ja kultuuri, sealjuures aga unustame sagedasti vaimlised kalliskivid, mille arv väheneb alata.

Perekonnaajaloo koostamisel suuline traditsioon ja mälestus etendab suurt osa. Praegu võime veel leida vanema põlve üksikuid esindajaid, kelle mälestuses on säilinud rikkalik ajalooline materjal, tihti kahe, kolme sugupõlve ulatuses. Nad aga kaovad ja ühes nendega lootusetult kaob see väärtuslik vaimuvara. Nähtavaid esemeid me leiame võib-olla veel, ja need jutustavad ikka, kuid surnud ei kunagi.

Praegune põlv elab ülemineku ajajärgul, kus senine elukord on paisatud segi, on tekkinud suur rahvarändamine ja massiline elukohtade vahetamine, mille tõttu paljuil on katkenud side esivanemate elukohtadega ja suguvõsaga. Praegune põlv

on veel nõrgalt nendega seotud, kuid tõusval sool pole enam mingit mälestust ega ühendust esivanemate koduga ja endiste põlvedega, kellega ta seotud bioloogiliselt.

Et ei katkeks jäädavalt kontakt, tuleks seda hoida alal perekonnaajaloo kaudu. See põlv, kellel pole kontakti esivanemate ja sünnikoduga, on kindlasti vaimliselt vaesem. Seepärast uurigem perekonnaajalugu, kogugem selle jaoks materjali, ka suulisi mälestusi. Suuline traditsioon on elavaks illustatsiooniks, muidu, võib-olla kuivaile dokumentaalseile andmeile.

Vaatleme nüüd materjaalseid allikaid, mis sisaldavad genealoogilisi andmeid: esiteks senised kirikuraamatud (meetrika- ja personaalraamatud). Need asuvad alates 1834. a. suuremalt osalt perekonnaseisuametnikkude-vaimulikkude käes, teisedid Perekonnaseisuaktide arhiivis, — vanemate aastate meetrikad, osalt Perekonnaseisuaktide arhiivis, Lõuna-Eesti kohta — osalt Tartus — riigi keskarhiivis. Kuid nende käsitlemine, perekonnanimede puudumise tõttu vanemal põlvil, on väga raske. Suguvõsatabelite koostamisel on suurima tähtsusega revisjoni kirjad, mis asuvad Põhja-Eesti kohta Tartus riigi keskarhiivis ja Lõuna-Eesti kohta Riias. Siia lisaks tulevad veel endised konsistoriumi kirikukatsumise protokollid, vakuraamatud, maade revisjonid j.n.e. Need on kõik hoiul riigi keskarhiivis.

Siis asub hulk väärtuslikku genealoogilist materjali perekonnaseisumeteis, eeskätt valdades, näiteks endised vallahingekirjad (rulliraamatud), taluderegistrid, endised kogukonna-maksuregistrid j.n.e.

Neid arhivaale tuleb koguda ja korraldada suure hoolega, kuna nad muidu aja-jooksul hävinevad. Mõnes vallas, kahjuks, pole antud aga sarnasile vanule aktidele mingit väärtust, need vedelevad tihti kusagil põõningul vana kolu-kalu hulgas, mädanevad ja kõdunevad, muutudes aja-jooksul tarvituskõlbmatuiks. Halvemal juhtumel on neid isegi müüdnud pakkimispabereiks, ja need on seega kadunud igaveseks. On vaja kindlustada sarnaste materjalide alleshoitu kindlate korraldustega. Need tuleksid koguda ja seada sellesse korda ja süsteemi, et uurijad võiks kasutada neid kerge vaevaga. Suuremais keskuis, nagu linnus, osa genealoogilisi materjale on koondatud linna-arhiivi. Oleks loomulik, kui me jõuame kord nii-

kaugele, et loodaks erilised genealoogiliste uurimiste bürood, siis need koondataks vastavasse keskkohisse.

Viimase 2—3 sugupõlve kohta väärtuslikku genealoogilist materjali annab perekonnaseisumeteis korraldamisel olev perekonnaregister. Praegu veel, kahjuks, kuna see töö on pooleli, ei anna perekonnaregister täit ülevaadet, kuid mõne aasta pärast, kui ta saab seatud sisse üldiselt, omab perekonnaregister vundamentaalse tähtsuse suguvõsa uurimisel. Perekonnaregister on loomulikumaks lähtekohaks iga perekonna ja suguvõsa uurimisel, kuna tema kaudu saab ilma vaevata kindla ühenduse endiste allikatega; perekonnaregister annab täieliku ülevaate üksikute perekondade ja perekonnanime levimisest, tema kaudu saab sidet suguvõsa üksikute harudega.

Perekonnakirjade korraldamisel võime seepärast pidada silmas ka genealoogilisi huve, tellides kirikuist kaugemale tagasi ulatuvamaid andmeid. Nii näiteks perekonnakirjade korraldamisel dokumentide tellimisel võiks lähtuda, kui asjaosaline huvitatud ka perekonnauurimisest, tema vanemaist. Sel juhtumil, kui perekond kuulunud kogu aja ühte kogudusse, võime saada andmeid vähemalt kolme sugupõlve ulatuses. Esiteks asjaosalise enda ja ta vendade-õdede kohta, teiseks ta vanemate

ja lõpuks vanavanemate kohta. Sellase kombinatsiooniga hõlbustame perekonnakirjade korraldamist ka asjaosalise vanemaile ja vendadele-õdedele, varustades neid juba ette, ilma erilise tülitä ja kuldeta, vastavate andmetega. Genealoogilisest seisukohast on sellasel kirikuraamatu väljavõttel suurem tähtsus, kuna see loob kaugemaleulatavama ühenduse isiku esivanematega, andes parema aluse suguvõsa-tabelite koostamiseks.

Genealoogiliselt väärtuslik on ka perekonnaregistri lisatoimetuses leiduv materjal, mis sagedasti annab huvitavaid genealoogilisi andmeid asjaosaliste kohta, näidates ühtlasi perekondade liikumist ühest kogudusest teise j.n.e. Selle alusel saab uurija kerge vaevaga kätte kontakti meetrikuraamatutega, resp. aktiraamatutega, millest selguvad täpsemad ja üksikasjalikumad andmed sünniaegade ja -kohtade, vanemate elukutse j.n.e. kohta. Surmaregister, ehkki ta vanemate põlvede surmapõhjuste täpsuse suhtes pole alati usutav,

on siiski suure väärtusega allikaks, eriti sotsiaal-bioloogilisel uurimisel.

Tähendatud allikate põhjal geneaoloogilise uurimise aluseks koostatakse harilikult kaks põhitabelit — esivanemate- ja suguvõsatabel. Esimene, kui otsese põlvnemise tabel, näitab ülevaatliselt isiku põlvnemise tee, märkides üksikult ta vanemad ja esivanemad, mees- kui ka naispooled. Nii, näiteks, on isiku vanemaid 1. astmes — 2, teises — 4, kolmandas — 8 j.n.e. 10. astmes on juba 1024 isikut, kellega seisab isik otseses alanevas sugulusvahekorras, pärides neilt vaimlisi ja kehalisi omadusi ning kalduvusi.

Sugukonnatabel lähtub sugukonna asutajast eisisast. Sellel märgitakse kõik tema järeltulijad ja kujuneb seega sugupuuks, mis annab piltliku ülevaate sugukonna ulatusest, tema üksikuist harudest ja võsudest.

Kui neid geneaoloogilisi tabeleid täiendada lähemate andmetega niipalju kui võimalik igasuguseist teistest allikaist ja ürikuist, samuti suuliste mälestustega esivanemate ja sugukonna arengu, võitluse ja püüete, omaduste ja kalduvuste, eluprotsessi vaimliste ja sotsiaalsete tingimuste kohta ja igasuguste võimalikkude vaatlustega ümbruskonnast ja inimesist, — siis kujunebki see suurepäraseks perekonnaajalooks, traditsiooniks ja suureks varanduseks, nii praegusele, kui ka eriti tulevasele põlvile. See ei nõua meilt palju, kuid kujuneb rikkalikuks, vaimliseks päranduseks järeltulijaile, kes kahtlemata hindavad seda.

Teine, ja alles kujunemisel olev ala, geneaoloogilises uurimises seisab, nagu ülal tähendatud, perekonna sotsiaal-bioloogilises vaatluses. On tehtud kindlaks, et kõik vanemate vaimlised ja füüsilised omadused, anded ja kalduvused, tervis ja haigused on pärandatavad kindlate n. n. Mendeli seaduste põhjal põlvest põlve, olles seega kasvatuse kõrval suure tähtsusega teguriks inimese kujunemisel. Kuna vaimlised kalduvused on kasvatuse teel enam-vähem ohjeldatavad, mille tõttu on võimalik takistada eitavate nähtuste võidulepääsu, on aga raskeid parandamatuid ja sealjuures pärandatavaid haigusi, mille levinemist ei saa tagantjärele enam kedagi paralüüsida, kui nad juba ilmunud nähtavale. Tundes aga nende pärvuse käiku bioloogiliste aluste uurimise kaudu, saame võtta tarvitusele abinõusid

juba enne nende haigusnähte ilmsikstulekut, mis on kaugelt odavam kui tagantjärele tihti lootusetud ravimiskulud.

Meil Eestis on umbes 3300 vaimuhaiget, kellest riigi ravida ja ülalpidada ligi 2000, selleks kulutatakse aastas 500.000 kr. Kui arvata siia juurde veel muu alaväärtuslik element — nõrgamõistuslised, alkoholikud, kurikalduvustega isikud j.n.e., kelle peale iga aasta kulutatakse miljonid rahva raha, ja mis ometi ei anna mingeid tähelepanuväärivaid tulemusi, saame küllalt masendava pildi sellest hädaohust, mis ähvardab meie rahvast.

Kui laiemal hulgil oleks rohkem teadlikkust oma bioloogilisest alusest ja enam vastutustunnet, siis kahtlemata need arvud oleksid väiksemad, ja seda, nüüd kaotsiläänud kapitali oleks edukamalt võinud mahutada nende kasvatamise toetamiseks, kellest oleks rohkem eeldusi ja lootust selle tasuvuseks. Viimased nüüd aga peavad jääma kõrvale sagedasti puhtmajanduslikkude olude tõttu, kuna nende kaasaegsed — teadmatuse ja degeneratsiooni sünnitus — leiavad rahva kulul rahuldava elujätkamise võimaluse, kuid mitte arenemise, igasuguseis varjupaigus ja ravilais, kasvatuse- ja parandusmajus. Lisaks sellele tulevad juurde veel mitmesugused kulud lahtise hoolekande näol. Kuna need, vaimliselt ja kehaliselt ebanormaalsed, mitte omades elu kriteeriumi ja vastutustunnet, vaid suhteliselt sagedasti suurima sigivusega, takistamatult parandavad ja levitavad samu hädaohtlikke haigusi ning kalduvusi, süvendades alataasa viletsust.

On tähtis, et sünniksivad terved lapsed — see on suurim kokkuhoid rahvale. Selleks tuleb luua eeldusi ja uurida rahva pärvuslikke ja sotsiaalbioloogilisi aluseid, mis on olulise tähtsusega tegureiks inimelu kujunemisel. Sellase uurimise varal võime selgitada töu varjukülgi, takistada ja likvideerida nende levimist. Paljuis kultuurriiges ongi viimasel ajal asutud rahva süstemaatilisele sotsiaalbioloogilisele uurimisele eeskätt perekonnis, leides selles võtme praegusaja sotsiaalpolitika ja ühiskonna tervishoiu salakambri avamiseks. Seal on asutatud vastavaid uurimisbüroosid, koondades kõiki sellekohaseid vaatlusalikaid ja asutud seega rahva tervisekatastri korraldamisele.

Meilgi on palju mitmesugust vaatlus-

materjali, mis on väärtuslikeks allikaiks bioloogilisel uurimisel, kuid mis praegu asub aga laialipaisatult väga mitmesuguseis kohis, mille tõttu nende kasutatavus on väga piiratud.

Vaatleme lühidalt kodaniku teed läbi ametiasutiste ja isikute, kes temast huvitatud ja jätavad ta kohta tähelepanekuid.

Inimene, vaevalt sündinud, satub kohe sünnituse juures olevate isikute (arsti või ämmaemanda) üksikasjaliku vaatluse alla. Hiljem järgnevad mitmesugused märkused kas hoolekandeõdedelt, emade-nõuandlaid, rõugepanekul j.n.e. Jõudes kooliikka, satub noor inimene kooliarsti ja õpetaja vaatluse alla. Siin koguneb ajajooksul hulk väga väärtuslikke tähelepanekuid ja otsuseid. Siis järgnevad otsused tema kohta ametiõppimisel ja mehil kaitsevääk komisjonis j.n.e. Viimane, kes isiku surmal temast huvitatud, on arst, kes teeb oma otsuse surmapõhjuse kohta. Vahepeal võib olla veel mitmesuguseid tähelepanekuid, mis pärastisel otsustamisel oleksid suure tähtsusega.

Kuidas ja kelle korraldusel teostada nende materjalide koondamist ja süstematiseerimist perekondade järgi, jäägu praegu vastamata, kuid võiksime siinkohal juhtida tähelepanu perekonnaseisuametite arhiividele, kuhu nii-kui-nii koguneb alata- igasuguseid andmeid, aktide, dokumentide, arstitunnististe, statistiliste leh-

tede j.n.e. näol, mis kujunevad ajajooksul väärtuslikeks allikaiks genealoogilisel ja sotsiaalbioloogilisel uurimisel.

Oleks otstarbekohane, kui ka kõik teised andmed, mis aitavad uurida isiku bioloogilisi aluseid, koondatakse ühte kohta. See oleks tulevikus suureks kasuks uuri-jaile ja ametasutisile.

Perekonnauurimine, perekonna sotsiaalbioloogiliste aluste selgitamiseks, peab tegema kindlaks esimeses järjekorras isikute eluea, surmapõhjused, perekonna suuruse, sündide intervalli, põetud haigused j.n.e. Nagu sellest nähtub, vastused suuremale osale neist küsimusist annavad juba nüüd perekonnaseisuametite arhiivid. Kuid kuna meie teotseme alles kuuendat aastat, on nende andmete ulatus meie arhiives kahjuks veel väike. Laialdasemad väljavaated ja ülesanded sotsiaalbioloogilisel uurimisel on seega alles tulevikul.

Nüüd võime aga juba tasandada teed tulevikku seega, et alustame ise ja õhutameme kaaskodanikkude huvi oma perekonna ja esivanemate genealoogilisele uurimisele ja kõigi, veel leiduvate, vaimliste mälestiste kogumisele. See, nagu tähendatud, süvendab perekonnamõtet ja rahvustunnet, loob usku oma rahva elujõusse ja võimeisse, mis omastkohast on kindlaks eelduseks rahva sisemise elujõu kosumisele ja üldisele kultuurilisele edule.

Vajalikke muudatusi perekonnaseisuseaduse juhtnööres.

R. Valter, Tallinna linna perekonnaseisumetnik.

Järjekindlalt edenev ja kasvav töö perekonnaseisumuudete registreerimise alal seab iseendast üles mitmesuguseid nõudeid nii seadust käsitlevate perekonnaseisumetnikkude, kui ka järevalveasutise, kohtu- ja siseministeeriumi, juures. Põhimõttelisemaks nõudeks osutub perekonnaseisuseaduse juhtnööride osaline muutmine tegeliku töö lihtsustamise mõttes. Nagu teada, sisaldavad need paljud liigseid määrusi, milliste täitmine kodanikkonna seisukohast on ühenduses aja- ja rahakuluga ja tüliga. Endiseil linnade ja alevite perekonnaseisumetnikkude päevil on mitmel korral juhitud tähelepanu neile raskusile ja peab konstateerima, et

vähemalt osagi neist liigseist nõudeist on ministeeriumi poolt lahendatud perekonnaseisuseaduse juhtnööride osalise muutmise korras. On aga veelgi määrusi mida hea tahtmise juures võiks muuta, siis kui minnakse välja tegelikkuse seisukohast, kaaludes, kas teatav perekonnaseisuseaduse juhtnööride nõue on küllaldaselt vajalik ja kas see vastab sisult oma otstarbele. Kahtlemata võivad siin rääkida kaasa ning esineda ministeeriumi ees konkreetsete ettepanekutega eeskätt linnade ja alevite, kui teatud keskohtade, perekonnaseisumetnikud, kellel on suuri teadmisi perekonnaseisumuudete registreerimise alal.

Esmajoones vajab lihtsustamist perekonnaseisuseaduse juhtnööride see osa, mis puudutab perekonnakirjade s. o. perekonnaregistrite korraldamise küsimust.

Vajalikke täiendusi peaks ka teostama perekonnaseisuseadust käsitavais üldmäärusis, eriti ses osas, kus puudutatakse seadust käsitavaid ametnikke. Meil tuleks tingimata tõsta perekonnaseisuametniku prestiiži, võimaldades talle ka töö tähtsuse mõttes laialdasemat initsiatiivi asjade kaalutlemises ja otsustamises, sest tema tegevus sünnib sagedasti täiesti isiklikul vastutusel ja tuleb ka otsustada asju oma parima arusaamise ja südametunnistuse järgi. Omavalitsus-perekonnaseisuametnikele tuleks võimaldada vähemalt osagi neist õigusist, mida omavad notarid, mitte aga nõuda neilt, nagu see tegelikkuses sünnib, igasuguseid pabereid enesealgatuse tõestamiseks. Näiteks, perekonnaseisuseaduse § 6. korras koostatud protokollil asemel, milles võimaldatakse dokumentide puudumisel tõestada tarvilikke andmeid kahe usaldusväärse tunnistajaga, tahetakse veel teada, kas tõesti kodanik on kasutanud kõiki teid seks, et saada nõutavaid teateid, ehkki neiks puuduvaiks teateiks osutuvad väga paljuil korral ainult isiku vanemate sünniajad ja -kohad. Praegu sellase toimingu kinneldamiseks kodanik peab andma perekonnaseisuametnikule sellekohase allkirja, et ta nõutavate andmete saamiseks on kasutanud kõiki abinõusid, tähendades milliseid nimelt ja et tal ei ole võimalik tõestada puuduvaid andmeid dokumentide ja tunnistajate varal. Ometi, minu arusaamise järgi, on paigutatud perekonnaseisuseadusse § 6, milline peaks isendast juba lahendama sellaseid olukordi. Seda normi kasutatakse loomulikult ainult siis, kui on võimalik tõestada puuduvaid andmeid tunnistajate varal, nende puudumisel aga ei saa koostada protokollil ja, loogiliselt, puudub ka vajadus isiku avaldust, tunnististe mittesaa-misel, fikseerida paberile, nagu see tähendatud perekonnaseisuseaduse § 62. muudatuse II lõikes. Sellest korraldusest võib järeldada, et ei kingita perekonnaseisuametnikule usaldust, vaid nõutakse tema endaalgatuse tõendamiseks asitõendusid nii ühes kui teises küsimuses.

Analoogiline kord esineb ka üksikute kodanikkude perekonnaregistrite avamisel siis, kui mõningad teise järgu tähtsusega andmed, nagu näiteks: abielus sündinud

ja hiljem surnud lapse surma- ja matmis-koha üle puuduvad teated personaalraa-matu-väljavõttes, ehk puuduvad andmed esimese abikaasa surmakoha kohta j.n.e. Sarnaseil korral perekonnaseisuametnik peab jällegi perekonnaseisuseaduse § 6 korras isiku avaldusel ja kahe tunnistaja tõendusel koostama protokollil puuduvate andmete fikseerimiseks, ning tunnistaja puudumisel varustama erilehekülje lisa-toimetust varemmainitud allkirjaga. Ometi on teada, et enamuse parsonaalraa-maist ei sisalda isikute surma- ja matmis-kohti, isegi surmameetrikais puuduvad surmakohad, eranditult aga matmiskohad. Seetõttu saadavad perekonnaseisuametnikud-vaimulikud omavalitsus-perekonnaseisuametnikule puudulikkude andmetega varustatud aktiärakirju, viimane on aga kohustatud mõne surma- või matmiskoha puudumise tõttu kutsuma välja kodanikke, kes kohe valmis on suusõnaliselt avaldama neid teateid. Antud määruste järgi aga ei saa pidada tema avaldust usaldavaks, vaid kodanik on sunnitud vormitõetmise mõttes andma üles tunnistajaid, õigemini öeldud, häid tuttavaid, kellel asja sisust pole aimugi, vaid kes hea usu ja tutvuse poolest kirjutavad alla protokollile, ning juhtumil, kui puuduvad tunnistajad, andma perekonnaseisuametnikule sellekohase allkirja, et temal andmete saamine võimatu. Tähendab, kodanikul on teada tema lapse ehk naise surma- ja matmiskoht, sellekohased suusõnalisel andmed ei tohi aga leida tunnustamist perekonnaseisuametniku poolt, ja kuna puuduvad ka vastavad tunnistajad, siis pika tülitamise ja ajakulutuse tulemuseks on mingisugune tähtsuseta paber, selle asemel, et perekonnaseisuametnikul oleks olnud võimalus kohe oma võimuga asja otsustada, tunnustada kodaniku avaldust küllaldaseks, seades kokku sellekohase avaldise ehk andmete mitteteadmisel, jätta sellased teated lahtiseks.

Mis puutub eriliselt perekonnaseisuametniku usaldusse, siis üks omavalitsus-perekonnaseisuametnik, nähtavasti usaldusküsimuse kinneldamiseks, peab isegi soovitavaks, et omavalitsus-perekonnaseisuametnik oleks vannutatud, põhjendades, et riigiteenijailt võetakse ametivanne, omavalitsusteenijate kohta puududa sellane nõue, seetõttu peaks omavalitsus-perekonnaseisuametnikku ametisse astumisel vannutatama, nagu näiteks notareid,

kinnistusjaoskonna sekretäre ja vaeslaste kohtu liikmeid. See ettepanek on väga ideaalne, kuid vannutamiskord, kui moraalne kohustus, kujuneb pikapeale ikkagi väliseks vormiks, ilma milleta saame ka läbi juhtumil, kui perekonnaseisuametnikule kingitakse keskvalitsuse poolt täielikku usaldust ja lugupidamist.

Välismaail loetakse perekonnaseisuametniku ametit austavaks teenistuseks ja perekonnaseisuametnikule on antud avalikus elus lugupeetud seisukoht, ning nad on varustatud suure usaldusega oma ametialal. Miks ei või siis meiegi, saades aru tema tegevusest, tõsta seda ametala vajalisele kõrgusele. Perekonnaseisuseaduse § 7. on tähendatud, et perekonnaseisuametnikuks on alevites ja valdades alevi- või vallasekretärid, linnades linnasekretär või linnavalitsuse liige linnavalitsuse määramisel; suuremais linnus võib linnavalitsus perekonnaseisuametnikuks määrata eriametniku. Tõlgitsedes seda normi, on iseenesest mõistetav, et perekonnaseisuametnikuks määratud linnavalitsuse liige ehk sekretär omab samuti neid laiaulatuslikke õigusi ja enesealgatust mida temale pakub maksev linnaseadus kui linnavalitsuse liikmele ehk sekretärile. Perekonnaseisuseaduse §§ 10, 39, 40, 41, 42 j.n.e. järgi selgub, et ka meie perekonnaseisuametnikule on seadusega antud vastav õigus otsustada oma äranägemise järgi teatavaid asju nii ehk teisiti, sest tema tegevust ja ülesandeid ei saa määrata kindlaks kuivade määrustega, mille nõuete täitmine osutub sagedasti võimatuks kodaniku ja tegeliku elu seisukohalt. Perekonnaseisuametnikusse tuleks suhtuda kui iseseisvasse, vastava otsustamise võimega, ametnikusse, mitte aga vaadata temale kui tavalisele registraatorile.

Kuigi perekonnaseisuametnikele seaduse käsitamise algpäevil oli mõeldav suhtuda teatava ettevaatusega, põhjusel, et poldud nähtud perekonnaseisuametniku võimeid ja oskust oma ülesannete täitmisel, siis nüüd, mil on seljatanud juba 5-aastased kogemused, mis tõendavad, et perekonnaseisuametnikud oma ülesannetega tulevad toime, perekonnaseisuametnikkond tahab loota, et omavalitsused ja keskvalitsus jagaksid perekonnaseisuametnikule rohkem usaldust, soodustades ja abistades neid nende ülesandeis.

Üldaltoodud asjaoludest selgub, et üldtarvilikkude perekonnakirjade korralda-

missse suhtutakse ministeeriumi poolt liiga kirjatähe seisukohaselt, küsimata, kas kodanik võidab sellega midagi või kaotab. Seepärast tuleks ministeeriumil suhtuda leplikumalt perekonnaseisuametniku tööse, eriti just perekonnakirjade korraldamise alal. Loodan, et alljärgnevad perekonnaseisuseaduse juhtnõuete redaktsioonilised muudatused leiavad üksmeelset poolehoidu kõigi linnade ja alevite perekonnaseisuametnikkude ning heatahtliku sanktsiooni järelevalve asutise poolt, arvestades seega, et tähendatud muudatused lihtsustavad perekonnaseisuametniku tegelikku tööd ja soodustavad kodanikule oma perekonnaseisumuudete registreerimist ja perekonnakirjade korraldamist.

„Riigi Teatajas“ nr. 27 — 31. III 1931 avaldatud perekonnaseisuseaduse juhtnõuete § 62. muudatust tuleks tõlgitseda laialdasemalt, võttes arvesse asjaolu, et perekonnaregistrite korraldamine on veel praegugi loomisajajärgus, kus tihti esineb mitmesuguseid raskusi vastavate tunnististe hankimises. Sisult juhtnõuete § 62. peaks küll täielikku käsitamist leidma siis, kui üleminekuajajärk on möödunud ja kus võidakse rääkida juba ideaalselt täielikust perekonnaregistrist. Loomulikult on perekonnaseisuametnikkude ülimaks kohuseks suunduda viimisteldud andmetega perekonnaregistri poole, selle saavutamiseni tuleks aga leppida rohkem tagasihoidlikkumate nõuetega, võttes arvesse asjaolu, et mitmete tõendiste hankimine osutub kodanikule väga raskeks, isegi võimatuks. Perekonnaregistris isikuile avatavate erilehekülgede kujundamises peaks ministeerium jätma perekonnaseisuametnikele küllaldaselt enesealgatust, kes siis ühes ehk teises küsimuses, vastavate andmete nõutamises otsustab nii ehk teisiti. Näiteks, kodanikul pole võimalik esitada vajalikke tõendisi ühe lapse surma- ja matmiskoha üle, samuti puuduvad tal tunnistajad, kes võiksid seda tõendada. Sarnasel juhtumil peaks olema küllaldane, kui perekonnaseisuametnik märgib sellekohased teated perekonnaregistrisse temale kodaniku poolt avaldatud suusõnaliste andmete põhjal. Ehk kui on perekonnaseisuametnikule esitatud vajalikud andmed isikule avatud erilehekülje tarkuid neis puudub teade tema ema sünnikoha üle; sarnasel korral võiks jällegi leppida isiku suusõnalise teatega. Perekonnaseisumuudete registreerimise alal

praegusel üleminekuajajärgul seatakse kokku ka teatavaid akte, näiteks surmaakte, ning perekonnaseisuseaduse järgi isegi sünniakte, kodanikkude suusõnalise avalduse põhjal, miks ei võiks siis leppida perekonnaregistrite korraldamise alal osaliselt ka suusõnaliste andmetega, võttes arvesse asjaolu, et sarnase moodusega kergendame ja kiirendame perekonnakirjade sisseeadmist. On selge, et ajal, kus perekonnakirjad on juba korraldatud, ei või üldse esineda erilehekülge puudlikkude andmetega. Sellest selgub, et perekonnaseisuseaduse ülalmainitud § 62. tuleks panna maksma järgmises redaktsioonis: „Perekonnaregistris isikule avatud erileheküljel registreeritakse aktide või nende ära kirjade ja sellekohaste perekonnaseisusametniku poolt küllaldaseks tunnistatud tunnististe põhjal isiku nimelahtis: isiku perekonnanimi ja täielik nimi (kui isikul mitu nime, siis kantakse need kõik perekonnaregistrisse), vanemate perekonnanimed, emal ka vallaspõlvenimi, nimed, sünniaeg ja -koht (vald, alev, linn). Juhtumil, kui vanemate sünniaegade ja kohtade ja ema vallaspõlvenime kohta võimata hankida sellekohaseid andmeid, näiteks isikul puuduvad teated selle kohta, millise koguduse sünnimeetrikasse ehk personaalraamatusse olid kantud ta vanemad, ehk kui vastavais raamatuis puuduvad osalised teated ta vanemate kohta, näiteks, puudub kanne ema sünnikoha kohta ja kui perekonnaseisuseaduse § 6. korras vastavate tunnistajate puudumisel on võimatu koostada sellekohast protokollki ehk kui vajalikkude andmete muretsemine on seotud suurte raskustega, näiteks, asuvad nõutavad andmed kogudusis või perekonnaseisumuudete registreerimiseasutises väljaspool Eestit j.n.e., võidakse need kanda perekonnaregistrisse isiku poolt suusõnaliselt väljendatud ja perekonnaseisusametniku poolt koostatud avaldise põhjal, varustatuna avaldaja allkirjaga. Juhtumil, kui neid andmeid on võimata saada, jäävad need perekonnaregistrisse märkimata.

Sünnilahtrisse märgitakse isiku sünnipäev, -kuu, -aasta ja -koht. Kui sünnikoht on lahkuminev tema alalisest elukohast, märgitakse samas lahtis ka tema alaline elukoht vanemate järgi.

Abiellumislahtrisse märgitakse isiku abiellumispäev, -kuu, -aasta ja -koht, kus abieliu registreeriti. Samas lahtis märgi-

takse ka isiku alaline elukoht. Abiellub isik mitmendat korda, märgitakse samad andmed abiellumise järjekorras.

Abikaasa kohta märgitakse tema perekonnanimi (naisabikaasa kohta ka kõik ta endised perekonnanimed), nimi, sünnipäev, -kuu, -aasta ja -koht.

Juhtumil, kui abiellumiskoha ja endiste abikaasade sünniaegade, -kohtade ja perekonnanimede üle on võimata hankida sellekohaseid andmeid, näiteks kui puuduvad tõendised selle kohta, millises koguduses ehk perekonnaseisumuudete registreerimise asutises väljaspool Eestit sõlmiti abieliu, ehk on võimatu hankida vajalikke andmeid endise abikaasa sünniaja ja -koha kohta, põhjusel, et need andmed asuvad samuti väljaspool Eestit, ehk on jäetud kandmata selle koguduse raamatusse, kuhu oli kantud isiku abikaasa ja kui perekonnaseisuseaduse § 6. korras vastavate tunnistajate puudumisel on võimatu koostada sellekohast protokollki j.n.e., võidakse need kanda perekonnaregistrisse isiku poolt suusõnaliselt väljendatud ja perekonnaseisusametniku poolt koostatud avaldise põhjal, varustatuna avaldaja allkirjaga. Juhtumil, kui neid andmeid on võimata saada, jäävad need perekonnaregistrisse märkimata.

Surmalahtris märgitakse isiku surma- või laibaleidmise päev, kuu ja aasta, surma- või laibaleidmise koht ja matmis-koht, kuhu surnu maetud. Kui isiku alaline elukoht lahkuminev surmakohast, märgitakse ka tema alaline elukoht.

Analoogiliselt juhtnõotide § 62. muudatusele, perekonnaseisuseaduse juhtnõotide § 64. tuleks täiendada järgmiselt:

„Peale isiku kohta nõutavate andmete, perekonnaregistri samal leheküljel märgitakse sündimiste järjekorras tema seaduslikus abielus, naisel ka väljaspool abieliu-sündinud ja adopteeritud lapsed. Isiku nimelahtis selleks määratud kohal tähendatakse lapse sugu ja nimi (tütar Iida, poeg Kalju j.n.e.) sündimise päev, kuu ja aasta ning koht ja surmalahtris — surmaaeg, -koht ja matmis-koht.

Kui isik abiellunud mitu korda, märgitakse ka mitmendast abielust laps.

Juhtumil, kui laste sünniaegade, -kohtade, surmaaegade, -kohtade ja matmis-kohta üle on võimatu hankida sellekohaseid andmeid, näiteks on teadmata millises koguduses või perekonnaseisumuudete registreerimiskohas väljaspool Eestit on

kantud laste sünni- või surmajuhtum, ehk kui vastavais raamatuis puuduvad osalised teated laste surmakoha ja matmiskoha üle ja kui perekonnaseisuseaduse § 6. korras vastavate tunnistajate puudumisel võimatu koostada sellekohast protokoll j.n.e., neid võidakse kanda perekonnaregistrisse isiku poolt suusõnaliselt väljendatud ja perekonnaseisuametniku poolt koostatud avaldise alusel, varustatuna avaldaja allkirjaga. Juhtumil kui neid andmeid võimata saada, jäävad need perekonnaregistrisse märkimata.

Perekonnaseisuseaduse juhtnööride § 65. II lõikes mainitakse, et surnultsündinu kohta tähendatakse vanemate leheküljele ainult lapse sugu (tütar, poeg) ning surma lahtris tema surma- (sünni-) aeg ning -koht. See nõue on aga täiesti põhjendamatu, sest isegi arstid ei saa teha kindlaks surnult sündinud lapse surma aega. Tugedes sellele, eelpooltähendatud juhtnöörid tuleksid muuta ja täiendada järgmiselt:

Märkuste lahtris tähendatakse perekonnaregistri käite ja lehekülje number, kus lapsele erilehekülj avatud .

Surnultsündinu kohta tähendatakse vanemate leheküljele ainult lapse sugu, sünniaeg ja -koht ja matmiskoht.

Märkus: Juhtumil kui surnultsündinu sünniaja ja -koha ja matmiskoha üle võimata muretseda sellekohaseid andmeid, näiteks need asuvad väljaspool Eestit, ning nende hankimine on küsitav või seotud suurte raskustega, või endised meetrika- ehk personaalraamatud ei sisalda osalisi teateid surnultsündinu kohta, näiteks puudub surmakoht või matmiskoht, need võidakse kanda perekonnaregistrisse isiku poolt suusõnaliselt väljendatud ja perekonnaseisuametniku poolt koostatud avaldise alusel, varustatuna avaldaja allkirjaga. Juhtumil kui neid andmeid võimata saada, jäävad need perekonnaregistrisse märkimata.

Perekonnaseisuseaduse juhtnööride § 29. järgi registreeritakse leitud vastsündinu perekonnaseisuseaduse § 33. ettenähtud aluseil, kusjuures sünniaja ja -koha ning muude sünniregistris nõutavate andmete asemel tähendatakse politsei protokoll põhjal (Prs. s. § 32.) leidmise aeg ning koht ja protokollis lapse kohta tähendatud andmed. Ülalmainitud määruse kohaselt märgitakse vastsündinud leidlapse

sünnitunnistisele politsei protokoll põhjal ka kõik need esemed, mis olid kaasas vastsündinud leidlapse leidmisel, nagu paberid, mähkmed j.n.e ja võib endale kujutada seda piinlikkust, kui leidlaps, võrsunud kooliealiseks, saab perekonnaseisumetist sellase sünnitunnistuse esitamiseks koolivalitsusele. Juba iseendast vanemate puudumine sünnitunnistisel puudutab lapse õrnatundelist hinge, mis siis rääkida veel esemete loetelu masendavast mõjust. Minnes välja sellest seisukohast ja leides, et pole mingit mõtet ega tarvet märkida sünniregistrisse samuti ka sünnitunnistisele leidlapse juures leitud esemeid, seetõttu tuleks perekonnaseisuseaduse juhtnööride § 29. muuta järgmiselt:

„Leitud vastsündinu registreeritakse perekonnaseisuseaduse § 33. ettenähtud aluseil, kusjuures sünniaja ja -koha ning muude sünniregistris nõutavate andmete asemel tähendatakse politsei protokoll põhjal (prs. s. § 32.) leidmisaeg ja -koht, lapse sugu, eritunnused, kui need olemas ja arvatav vanus.

Politsei protokollis tähendatud teised andmed leidlapse kohta, nagu lapse juures leitud esemed ja dokumendid kantakse perekonnaseisuametniku protokolliraamatusse, kusjuures leidlakse sünniakti äärele märgitakse protokolliraamatu lk. ja protokoll nr.

Nagu selgub perekonnakirjade korraldamisel, sünni-, abielu- ja surmaaktide alusel isiku alalise elukoha järgi sagedasti ei või määrata kindlaks ka isiku perekonnakirjade pidamise kohta. Seetõttu esinevad juhtumid, kus surnu alalise elukoha perekonnaseisumetisse saadetud surmaakti ärakiri isiku perekonnakirjade puudumise tõttu paigutatakse vastavasse kausta, sealjuures jääb aga teises perekonnaseisumetis isiku kohta peetavas perekonnaregistri erileheküljel surmaaeg ja -koht tähendamata. Perekonnakirjade pidamise küsimus surmaakti aitab aga tunduvalt paralüseerida ülalmainitud nähet. Tingituna sellest, tuleks perekonnaseisuseaduse juhtnööride § 45. (R. T. nr. 27 — 1931) täiendada.

On esitatud andmed küllaldased, saab perekonnaseisuametnik kokku surmaakti, kuhu märgitakse: surmajuhtumi aasta, kuu ja päev, võimalikult täpne surmakoht (vald, küla, talu, linn, uul, maja, laeval Tallinnas ja Helsingi vahel j.n.e.) isiku perekonnanimi ja täielik nimi (abielus,

lesk- ja lahutatud naistel ka vallaspõlveperekonnanimi), riikkondsus, kui isik välimaalane, vanus aastais, või sünniaasta, -kuu ja -päev, elukutseline tegevus, alaline elukoht (vald, talu, alev, uul, linn, maja j.n.e.), samas lahtris märgitakse ka perekonnakirjade pidamise koht j.n.e. (vaata § 45).

Tugedes perekonnaseisuasjade juhataja korraldusele, kohustatakse perekonnaseisuaametnikke ühtlaselt pidama tähestikku nii aktiraamatu, kui ka II eksemplaride kohta, tähendab, samal ajal kui vastav kanne tehakse aktiraamatu tähestikku, peab seda ka tegema II eksemplaride tähestikku. Sellane nõue ei ole aga praktiliselt teostatav, eriti just suuremais perekonnaseisuaameteis, kus aktiraamatuid palju, sest on võimatu määrata kindlaks lahtiseil lehil tähestikkude lehekülgede arvu. Seetõttu esinevad juhtumid, kus ei jätku ruumi täiendavaile kandeile, näiteks kandeile, millised tulevad kandmisele alles uue aasta alul möödunud aasta arvel. Sisult puudub ka tarvidus pidada II eksemplaride tähestikke koos aktiraamatu omaga. Hoopis tulémusrikkamaks, hõlp-samaks ja täiuslikumaks osutub II eksemplaride tähestiku koostamine aktiraamatu täissaamise järele. Arvestades seega, tuleks perekonnaseisuseaduse juhtnõõride § 23. muuta järgmiselt:

Perekonnaseisuaametnik seab kokku käesolevate juhtnõõride § 21. ja 22. ettenähtud korras tähestiku ka aktiraamatu II eksemplari kohta aktiraamatu täissaamisel, saates seda hoiule kohtu- ja sise-ministeriumi.

Perekonnaseisuseaduse juhtnõõride § 73. kohaselt saadetakse perekonnaregistri erilehekülje sulgemisel ja perekonnakirjade üleviimise puhul teise omavalitsusse ka kõik dokumendid, milliste alusel oli isikule avatud erilehekülj. Sarnane kord rahuldab täielikult siis, kui on tegemist üksiku isiku erilehekülje sulgemisega ning kui selle isiku erilehekülje avamiseks esitatud dokumentide alusel pole avatud ka teistele isikuile vastavaid erilehekülgi. Näiteks, perekonnaisale või emale erilehekülje avamiseks esitatud ühise tunnistise alusel avati perekonnaregistris erileheküljed ka tema 4 lapse kohta. Oletame nüüd, et üks neist lastest, muutes oma alalist elukohta, soovib oma perekonnakirju viia üle teise omavalitsusse. Sel juhtumil, talitades perekonnaseisuseaduse

juhtnõõride § 73. kohaselt, ei jääks vanemate ja teiste laste lisatoimetusse minneid pabereid. Et hoiduda sellaseist nähteist ja tõlgitsedes, et § 73. sisult käib ainult üksikute kodanikkude kohta, kelle erilehekülje lisatoimetuses olevad dokumendid ei moodusta koos teistele isikuile avatud erilehekülgedega koostatud lisatoimetuse, tuleks perekonnaseisuseaduse § 73. täiendada ja panna maksma järgmises redaktsioonis:

„Perekonnaregistri lehekülje sulgemisel perekonnakirjade üleviimise puhul teise omavalitsusse, perekonnaseisuaametnik saadab edasi kõik talle perekonnakirjade pidamiseks saadetud aktide ja nende paranduste ära kirjad, samuti ära kirjad tema poolt tehtud registreerimisaktist ja kõik muud dokumendid, mille põhjal on tehtud sissekanded perekonnaregistris märkuste lahtris (perekonnaregistri juurde kuuluva lisatoimetusega).

Juhtumil, kui isiku erilehekülj on avatud dokumendi põhjal, mis on aluseks ka teiste isikute perekonnaregistri erileheküljele, saadetakse sellest dokumendist perekonnaseisuaametniku poolt tehtud ära kiri omavalitsus-perekonnaseisuaametile, kuhu viiakse üle isiku perekonnakirjad.

Nagu teada, peavad vanemad ilmuma lapse sünni registreerimisele perekonnaseisuseaduse § 29. kohaselt — ühe kuu jooksul, arvates lapse sünnist. Seda nõuet ei saa aga praktiliselt teostada põhjusel, et pole veel seatud korda perekonnakirju kõigile kodanikele. Perekonnaseisuseaduse juhtnõõride § 60. järgi on tehtud perekonnakirjade pidamine sunduslikuks, alates 1. detsembrist 1927 — ka neile kodanikele, kelle abielu või laste sünd registreeritakse pärast seda tähtaega, seetõttu ei jõua vastasündinu vanemad sünni registreerimisel hankida vajalikke tõendisi nii sünniregistreerimiseks kui ka perekonnakirjade korraldamiseks põhjusel, et nad harilikult ilmuvad vastasündinut registreerima mõni päev enne seadusliku tähtaja lõppu ehk ei suuda seaduses antud tähtaja jooksul hankida vajalikke andmeid. Et hoida ära sellaseil korral vastasündinu registreerimise tähtaja möödumise pärast R. n. s. § 29. põhjal lapsevanemate vastutusele võtmist, juhtnõõride § 62. (R. T. nr. 27 — 1931) tuleks täiendada lõppmärkusega:

Juhtumil, kui perekonnaseisuseaduse § 29. ja 30. põhjal sünnijuhtumist teatama

kohustatud isikuil puuduvad nõutavad andmed sünniakti koostamiseks, võib perekonnaseisuametnik oma äranägemise järgi pikendada sünniregistreerimise tähtaega puuduvate andmete hankimiseks kuni 3. kuuni.

Perekonnaseisuseaduse juhtnõuude § 58. kohaselt võidakse akti parandada ainult kohtu teel asjast huvitatud isiku algatusel siis, kui aktis leidub sisulise tähendusega viga (sünniaeg sünniregistris, abielu registreerimise aeg, lapse vanemana sissekantud isik ei tunnusta last omaks j.n.e.) Sellane nõue piirab perekonnaseisuametniku otsustamisala, tekitades sagedasti liigseid raskusi kodanikule juhtumil, kui perekonnaseisumuudete registreerimisel on sattunud akti eksikombel, ilma igasuguse sihilikkuseta, sisuline viga. Näiteks, haiglatunnistise puudumisel eksis lapse isa vastsündinu registreerimisel lapse sünniajaga, ehk surmajuhtumi registreerimisel esitatud surmatunnistisel oli arst eksinud surmaaaja ülestähendusega, mida ta järgmisel päeval soovis parandada, ehk abielu registreerimisel eksis perekonnaseisuametnik ise abiellumispäevaga. Sarnaseil korral tuleks asjast huvitatud isikul pöörduda kohtu poole vea parandamiseks. Ometigi on teada, et as-

jasthuvitatud isik on kohustatud siis tegelema tülika ja aeganõudva kohtuprotsessiga, seni kui ta on saanud rahuldava otsuse, selle asemel et oleks võinud otsekohe vastavate tõendiste varal parandada eksikombel tekkinud viga perekonnaseisuametniku sellekohase otsuse järgi.

Tingituna sellest, ülalmainitud § 58. tuleks muuta järgmiselt:

On aktis esinev viga sisulise tähendusega, sünniaeg — sünniregistris, abielu registreerimise aeg abieluregistris ja surmajuhtumi registreerimise aeg surmaregistris, ja kui sellane viga on teadaandja ehk perekonnaseisuametniku poolt eksikombel kantud akti ja hiljem tõestatud vastavate tunnististe ja tõendistega perekonnaseisuametniku poolt protokollis korras, võidakse akti parandada täiendava akti tegemise teel. Muil juhtumel sünnib aktis leiduvate sisuliste vigade parandamine ainult kohtu teel asjast huvitatud isiku algatusel.

Eelmises lõikes loeteldud eksikombel akti kantud sisuliste vigade parandamiseks ja esitatud tõendiste põhjal protokollis perekonnaseisuametnik protokolliraamatusse üksikasjalikult isiku avalduse ja oma otsuse. Eitava otsuse puhul aktis leiduvate sisuliste vigade parandamine sünnib ainult kohtu teel.

Võru linnavalitsuse sekretäri P. Reimann'il 20 aastat omavalitsustegevust.

28. juulil k. a. möödus 20 a. sellest päevast, mil Võru linnavalitsuse sekretär Peeter Reimann astus Võru linnaomavalitsuse teenistusse.

Peeter Reimann on sündinud 10. märtsil 1889. a. Lõpetanud Võru linnakooli ta astus 1907. a. sügisel Võru 2. jaoskonna talurahvakomissari kantseleisse ametisse. Kuid ei jäänud siia kauaks, — juba järgmisel aastal läks ta tolleaegse Võru notari R. Gabriel'i sekretäriks, kuhu jäi kaheks aastaks. 28. juulil 1911. a. Reimann astus Võru linnavalitsuse teenistusse kantselei-ametnikuna. 1912. a. valiti ta linnavalitsuse sekretäriks, missugusel kohal ta on püsinud tänaseni, väljaarvatud 1916. ja 1917. a. mil viibis sõjaväeteenistuses Petrogradis. Kogu selle aja Reimann on täit-

nud ühtlasi ka linnavolikogu ja vaeslastekohtu sekretäri kohuseid, olles viimasel ajal ka linnavalitsuse perekonnaseisuametnikuks. Korduvalt on Reimann valitud linnavolinikuks, kuid tahtes jääda kõrvale aktiivsest poliitikast, on ta voliniku kohused alati maha pannud.

Oma igapäevase töö kõrval juubilaril on ikka jätkunud aega otsustavalt kaasa tömmata seltskondlikus elus. Ei ole Võrus ühtegi ühingut, ei ühtegi organisatsiooni, milles Reimann ei oleks juhtiv jõud. Selge mõistusega ja suurte võimetega ning olles varustatud suure töötahtega Reimann on alati olnud Võru seltskonna tusedamaks jõuks. Oma ametialal on ta töökas, täpne, vastutulelik ja õiglane, mispärast ta on

võitnud Võru kodanikkude lugupidamise ja austuse, ning järelvalve asutise — kohtu- ja siseministeerium on alati tema tööga rahule jäänud.

Olles paremas meheas, loodame juubi-

larilt veel palju positiivset tööd, milleks soovime talle pikka iga, jõudu ja püsivust töö jätkamiseks.

H. M.

Eesti Linnadeliidu

väljaandel on ilmunud ja temalt saada:

H. Neuhaus: „Omavalitsuste arvepidamise põhijooned“	Kr. 1.25
„Linnamaksu seadus“. Kodifitseerinud O. Tief	„ —.35
(koos „Kulude, eelarvete ja aruannete seadusega“ Liidult tellides	„ 1.—
„Esimene Eesti omavalitsustegelaste kongress“	„ 2.50
Omavalitsustele	„ 2.—
„Linnad ja alevid“, 1. aastakäik, 1928. a.	„ 2.50
„ „ „ 2. „ 1929. „	„ 2.50
„ „ „ 3. „ 1930/31 a.	„ 2.50
„Linnavolikogude valimise seadus“	„ —.10

Tellimise aadress: Linnadeliit, Tallinn, raekoda.

„LINNAD JA ALEVID“

EESTI LINNADELIIDU HÄÄLEKANDJA

ilmub 1931./32. aastal oma neljandas aastakäigus, tuues artikleid ja teateid kodu- kui välismaade linnaomavalitsuste korraldusest ja elust, tutvustades nende kavatsuste ja saavutustega j. n. e.

Ajakiri ilmub 10 korda aastas. Üksiku numbriga hind 25 snt.
Aastakäik (10 nr.nr.) Kr. 2.50.

TOIMETUS JA TALITUS:
EESTI LINNADELIIT, TALLINN, RAEKODA.